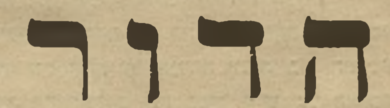

Nr. 19
חוברת יט.
שנה שניה.
הדור
יוצא אחת בשבוע
על ידי דוד פרישמאנן.
Hadór — Das Jahrhundert.

תכן:

מחיר „הדור" ברוסיה:
לשנה 8 רובל. לחצי שנה 4 ר'. לרבע שנה 2 ר'
לחדש 75 ק'.
מחיר „הדור" בחו"ל:
באשכנז: לשנה 17,50 מרק, לחצי שנה 8,75 מרק,
לרבע שנה 4,50 מרק.
באוסטריה: לשנה 20 קר'. לחצי שנה 10 קר'.
לרבע שנה 5 קר'.
בצרפת: לשנה 21 פר'. לחצי שנה 10½ פר'. לרבע
שנה 5½ פר'.
באנגליה: לשנה 17,50 שילינג. לחצי שנה 8,75
שילינג. לרבע שנה 4,50 שילינג.
החותמים ברוסיה ובשאר ארצות (חוץ מאשכנז ואוסטריה) יפנו
בחתימתם ובהזמנותיהם עפ"י האדריסה של הרידקציה
והאדמיניסטרציה של „הדור".
Д. Фришману, Варшава Кармелицкая 27.
D. Frischmann, Warschau, Karmelicka 27.
החותמים באשכנז ואוסטריה יפנו אל מר י. פישר בקרקוי
J. Fischer, Buchdruckerei, Krakau, Grodgsse 62.
מחיר כל חוברת: 20 קאפ'. 40 העל'.
בעד חילוף האדריסה: 40 חעל', 20 קאפ.
מחיר מודעות: בעד כל שורה קטנה פטיט: 20 העל'. 10 קאפ'.
בעניני הרידקציה לפנות ע"פ האדריסה:
Д. Фришману, Варшава, Кармелицкая 27,
D. Frischmann, Warschau, Karmelicka 27.

Krakau, 21 Juni, 1904. **Nr. 19.** קראקוי, ח׳ תמוז, תרס״ד.

מִי קִבֵּל מִמִּי ?

היהודים הישנים אמרו: הכל לקחו הם משלנו; היהודים החדשים או הרוצים להתחדש אומרים להיפך: אין לנו כלום. הכל לקחנו מישלהם. אנכי לא אכניס את ראשי בין עובי הקורות האלה. איני יודע הלכתא כמאן, ואיני יודע גם כן אם האומרים בעצמם — ככודם במקומם מונח — ידעו ידיעה ברורה מה שאמרו, לפי שגם אחד מהם לא הטריח את עצמו לתת טעם וראיה למאמרו, אלא הללו אמרו והללו אמרו — אמרו ולא יותר.

מה שאני יודע בברור הוא פרט אחר, והפרט הזה יהיה תנא דמסייע להיהודים הישנים, אבל הפרט הזה לא ללמד על הכלל יצא. שאלה ישנה יש לנו בבית מדרשנו: אומה אנחנו או רק כנסיה דתות ? — היהודים הישנים, ביחד עם המשכילים הישנים, פסקו הלכה כי אין אנו אלא כנסיה דתית; בעניני הול שייכים אנהנו אל האומה, שבתוכה אנחנו מתגוררים. היהודים החדשים, או יותר נכון, קצת המשכילים החדשים, טוענים ואומרים אין אנו כנסיה דתית, אלא אומה שלמה, כי ככל העמים בית ישראל!. עכשיו באים הם, מי שאינם־יהודים, ואומרים: כבר נפסקה הלכה, יהודיכם עצמם, שהיו בודאי יהודים, לא כמותכם ספק או גם ספק ספקא של יהודים, פסקו כי האומה הישראלית כבר פסקה ועברה מן העולם.

את זו לקחו הם משלנו. אם ארסטו קבל תורה משמעון הצדיק — עדיין הדבר מוטל בספק, אבל תורה זו שהאומה הישראלית בטלה בודאי תורה ישראלית היא, תורת בית המדרש הישן.

האפשר הדבר ? יהודים אדוקים, יראים ושלמים, יהודים שהם ודאי יהודים, מאבדים בידים, או לכל־הפחות בפה, את אמתנו ? יהודים שהיו נהרגים אפילו על ערקתא דמסאני, או לכל הפחות שהאמינו אמונה שלמה באלה שפסקו הלכה זו, יהודים הללו הם אבות האסימילציה הגמורה ?

אלו נאמרו הדברים האלה בשעה שהאמונה היתה שלטת, קודם שנתרופפו עמודיה, הייתי דן את האומרים לכף זכות. יכול הייתי לומר: אין הסכנה גדולה, ארדבה. אדם מוסר את נפשו על קדוש השם — הרי הוא ביחד עם זה מוסר את נפשו על קיום האומה, אבל הם נאמרו לא רק בזמנים הקדמונים, אלא גם בסוף המאה הי״ח ובמאה

הי"ט, בשעה שאליבא דכולא עלמא לא היתה שעת רצון אפילו להאמינות השלשית, וקל וחומר בן בנו של קל וחומר להאמינה הישראלית.

אבל לא! אפילו אבותיהם של היהודים הישנים שבזמננו, שהיו רב יתר מידאי יהודים, חיבים הם ליתן את הדין על אמירה זו. חייבים הם ליתן את הדין — לפי שהם יסדו את תורת הטמיעה הישראלית, את בטול היש של האומה, לפי שהם הפסיקו את חוט החיים הלאומים, לפי שאמירתם לאו אמירה לחוד היתה, אלא מעשה, מעשה ממש, שנעשה לא פעם אחת, אלא שהוא הולך ונעשה עד עכשיו.

בשתי המאות האחרונות לקיום בית־המקדש השני היה מספר בני המעמד הרביעי של האומה הישראלית הילך הלוך ורב. השאלה האיקונומית והסוציאלית הנוסדה על הניגוד הפנימי שבין האינטרסים של המעמד הזה ושל שלשת המעמדים האחרים, העומדים למעלה ממנו, נולדה ובאה לעולם. התנועה במעמד הזה היתה גדולה וחזקה, נביאים שונים באו ויִנבאו לאהבה, לאחוה ולשווי. קצתם למדו את השווי במלכותא דרקיע וקצתם הורוהו הלכה למעשה במלכותא דארעא. בקרב האיסים היה שווי גמור, לא רק שווי רוחני, שווי־קדש, אלא גם — וביחוד — שווי־גשמי, שווי־חול, איקונומי. פה לא היו קנינים פרטים, אלא כללים, צבוריים. חברת האיסים היתה דומה לאותה החברה הקומוניסטית של בני האדם הראשונים קודם שטעמו טעם חטא, אלא שזו החברה הקדמונה היתה בלי הכרה, מה שאין כן חברת האיסים, היא היתה בהכרה.

כי לא טעמו בני האדם הראשונים טעם חטא, לפי שלא היה מושג החטא בעולם, לפי שבכלל לא היתה שניות במושגים: טוב ורע, מצוה ועבירה, שכר ועונש, נשמה וגוף, קודש וחול, צדיק ורשע — כל אותם המושגים החדשים שנולדו בשעה שכבר נטרד האדם מגן־העדן, בשעה שנגזר עליו: בזעת אפך תאכל לחם!. ולא היתה שניות במושגים, לפי שלא היה "שלי ושלך" בחברה: הקנינים היו צבוריים ובני האדם היו צבוריים, האחד בשביל הכלל והכלל בשביל האחד. אבל כאשר ידע האדם את עצמו, כאשר התחיל להתפרד ולצאת מן החברה, להכיר את קניניו בתור קנינים השייכים לו לחוד ואת עצמותו כאינדיבידואום בפני עצמו, "כיחיד" שלם, המתנגד אל הכלל, כאשר היה האחד "כאחד ממנו לדעת טוב ורע", — אז שלח אלהים את הכרובים ואת להט החרב המתהפכת לשמור את דרך עץ החיים. בלי שמירה מעולה אי אפשר היה עכשיו, בלעדיה ינונב הכל ולא ישאר כלום. מוראה של מלכות היה לפודה ומציל כי בלעדיו איש את רעהו חיים יבלעו. מלכותא דרקיע ומלכותא דארעא, ומוראם אשר יפילו על בני האדם, המה היו השומרים. לעבודה מאהבה אין, כי אין אהבה בעולם: אהבה היא יחוד, עכשיו אי אפשר ליחוד ולאהבה בעולם, כי גבירה ההתפרדות וההתנגדות, המריבה והמחלוקת; עבודה מיראה תחתית — זאת היא הצמנט היחידי, המחבר את החברה האנושית, לא יחוד אורגני, אלא חבור מיכני, כאשר יחבר הפטיש את הקרשים זה לזה ביתדות של ברזל.

האיסים לאחר שידעו את כל הנעשה, בימי ממשלת הקנין הפרטים, ימים של שנאת חנם ושפיכת דמים, החזירו עטרה ליושנה. חברה שנוסדה עוד הפעם על יסודות הקנין הצבורי, על יסודות האהבה והיחוד — זאת היתה חברת האיסים. פה לא היתה התנגדות גשמית, לא היתה גם כן התנגדות רוחנית. לא היה הבדל בין קודש לחול כי הכל היה קדש, כי כל העדה כלם היו קדושים.

אבל חברת האיסים עוד טרם יהיה לה כח לכבוש את הממשלה היהודית, אשר היתה אז בארץ ישראל. המעמדות העליונים, שומרי הקנין הפרטי ומגיניו, התנגדו לדבר הזה בכל עוז. הם כרתו ברית עם ממשלת רומה ויהיו עמה בעצה אחת נגד רב מנינה ורב בנינה של האומה, נגד המעמד הרביעי. המרידות בארץ ישראל נגד הרומאים לא היו מרידות פוליטיות לחוד; הן היו בעקרן מרידות איקונומיות וסיציאליות: אלו עלתה בידי העם להשתחרר משעבודה של רומה, כי אז היה הולך ופורק מעליו גם את עול המעמדות העליונים והיה מיסד חברה חדשה, חברת היחור והאהבה, חברת האיסים היא תמונה מיניאטורית של אותה החברה, אשר המעמד הרביעי, הפרולטריאט העברי חפץ לברוא בעולם.

אבל נוח היה להם להמעמדות העליונים של האומה הישראלית לסבול את עולה של רומה, לראות באבדן האומה ולשאת בדממה את הענוים הגשמיים והרוחניים מהפסיד את עשרם ואת רכושם הפרטי. הם יראו את המעמד הרביעי העברי רב יתר מאשר יראו את הרומאים. עוד יותר, הם יראו את נצחון האומה העברית על הרומאים את העמידה ברשות עצמם, יען כי בעזוב הרומאים את הארץ לא יכלו הם, המעמדות העליונים, להגן על רכושם וקניניהם. הרומאים היו נחלצים להם, לשמרם מפני הפרולטריאט העברי, ועל כן מכרו את כבודם, את עצמם, את נפשם הם ואת נפש כל האומה לרומאים. כן, מכרו! מן הנחוץ הוא רק לסקור בסקירה חפשית לתוך דברי ימי הבית השני, למען הוָכח, כי — מעמדות העליונים אם שקראו את הרומאים לעזרה או אם שעמדו מנגד בשעת המלחמות נגד הרומאים או אם שהשלימו עם הרומאים למרות חפץ העם. העם היה נגד הרומאים, נגד העול, השעבוד והגלות. האינטרסים של העם היו תלוים בחירות, האינטרסים של המעמדות העליונים היו תלוים בשעבוד. לא רומה לחוד הכניעה את אומתנו, אלא רומה ביחד עם המעמדות העליונים של האומה.

באמת גלויה וידועה היתה העבודה הזאת לכל ההיסטוריקים שלנו. ואם לא נאמרה עד עתה בגלוי, אם הסתירוה מעט משום מראית עין — הנה עתה באה העת להסיר את המסוה ולתת כבוד להאמת ההיסטורית, למען תהיה לנו לנר, אשר יאיר לפנינו את הדרך, למען תודיע לנו את אשר יעשה באחרית הימים. „מעשה אבות סימן לבנים" שנו חכמים.

ואז — כבר אז — בשעה שהמעמדות העליונים מכרו את האומה, יען כי אהבת קניניהם נצחה את האינטרסים העליונים, אז בשתי המאות האחרונות לקיום בית־המקדש השני נפסקה ההלכה, כי לא אומה אנחנו, אלא כנסיה דתית, נפסקה לא באמירה לחוד, אלא במעשה. הקנאים והסקרים, אשר עמדו על נקודת ההשקפה של המעמד הרביעי, הגינו עד טפת הדם האחרונה על חופש האומה, הם רצו להציל את החול ואת הקודש, את ארץ ישראל ואת הקנינים הרוחניים, — יען כי כמוהם כאיסים לא ידעו להבדיל בין החול ובין הקודש. תורה אחת לשלשה אלה. לקנאים, לסקרים ולאיסים, תורת המעמד הרביעי. אבל שאר המעמדות ראו בשבירת החבית, או גם הם בעצמם נטלו חלק פחות או יותר בשבירה זו, ויאמינו, כי היין ישמר...

ואז בא ר' יוחנן בן זכאי; ולא בקש את חופש הארץ, לא ביקש אפילו הצלה פורתא מן החופש הלאומי, כי אם את „יבנה וחכמיה" בקש. כי על כן לא מקרב העם יצא, כי על כן „סחר ארבעים שנה בפרקמטיא", כי על כן הבדיל בין קודש לחול.

לא אומה אנחנו: העומדים בראש העם והפוסעים על ראשו ברגל גאוה הוכיחו זאת במעשיהם החיובים והשליליים. כנסיה דתית אנחנו: דיה לנו „יבנה וחכמיה", כי ממנה תצא תורה, אשר תורה אותנו את הדרך אשר נלך בה ואת המעשה אשר נעשה. „יבנה וחכמיה". יותר לא דרוש לנו. הקודש ולא החול. החול — למעמדות העליונים, הקודש — הרי הוא מונח בקרן זוית, כל הרוצה יבא ויטול!

הקודש — הוא דימוקראטי ביהדות התלמודית, כלומר: ביהדות הגלות, הוא דמיקרטי גם בתקופה הראשונה של הדת החדשה אשר נולדה בשעה אחת ועל ברכי תנאי חיים דומים עם זו הראשונה. אבל החול? החול?

נסיון האיסים לא עלה יפה. „ראשי העם וקציני ישראל" „שנאו את הטוב ואהבו את הרע", „אכלו את שאר עמי ואת עורם מעל עצמותם פצחו ופרשו כאשר בסיר וכבשר בתוך קלחת". לכן „באה השמש וקדר היום". יד השניות, ההתחלקות וההתנגדות, הקנאה והשנאה היתה עוד הפעם על העליונה, לפי שנצח לא המעמד הרביעי, אלא הראשים והרומאים.

תורת השניות בנוגע לשאלתנו, שאנו עסוקים בה כעת, כלומר: אומה — לא, כנסיה דתית — הן, היא אפוא תורה יהודית, אשר החזיקו בה המעמדות העליונים ואשר הקפידו עליה רב יתר מכותים זה אלפים שנה. המה כפרו בלאומותנו, לפי שיראו אותה אז ועדיין הם יראים אותה עכשיו. אבל אז לכל־הפחות היה הצדק אתם לפי שיטתם הם. באופן זה הצילו את קניניהם הפרטים על חשבון אבדן עמם ונזק ארץ־מולדתם. עכשיו נשתנו פני הענינים. עכשיו לא יועיל להם דבר. אם לא יתנו ליעקב יבוא עשו ויטול. המעמד הרביעי — כבר איננו יחיד במינו, ישראלי לחוד, כאשר היה עד המאה הי"ח, הוא כעת אונטרנציונלי. את שתי קצות תורת הכנסיה הדתית אכלה האש ותוכה נחר. על הדת לחוד לא יחיה עוד ישראל וכפירת הלאומיות לא תחיה עוד את המעמדות העליונים. אך לחנם יחזיקו בה. עת היא להגיד גלוי: או טמיעה גמורה, או לאומיות שלמה! לשבת בין הספסלים אי אפשר עוד.

הנה כי כן לא לגאוה יחשב לי באמרי, כי יפה אמרתי למעלה: את זו לקחו הם משלנו. אם אריסטו קבל תורה משמעון הצדיק — עדיין הדבר מוטל בספק, אבל תורה זו שהאומה הישראלית בטלה, ודאי תורה ישראלית הוא, תורת בית המדרש הישן.

בר־דרומא.

מכתבים מגרמניה.

ה.

בכל שנה ושנה, כימות הקיץ, יכינו בברלין תערוכה של אמנות מכל המינים. זוהי התערוכה האופיציאלית של האמנים מבית המדרש הישן, אשר הצייר המפורסם אנטון וורנר מנצח על נכם, והממשלה מסייעת להם. ולעומתם נתאחדו זה שנים האמנים הצעירים, המחדשים, סוללי מסלות חדשות, אשר קראו לעצמם בשם מיציסיוניים (נבדלים), וקבעו להם תערוכה „סיציוניסטית" בשרלוטנבורג. כמובן מבדיל תהום עמוק ורחב בין שתי הכתות האלה. שתי שיטות, מתנגדות זו לנו מן הקצה אל הקצה, נלחמות זו בזו, והפשרה קשה במלחמה זו או שהיא בגדר ה:מנע. יש כאן שתי השקפות, והן מחולקות לא רק בפרטים כי אם בכללים, בהנחות עיקריות, ביסודות. ולפיכך אפילו אלמלא התערב במלחמה זו גם ריב פ־טי, קנאת איש מרעהו, היה פירוד הדעות ענין טבעי ומובן מאליו. ואולם וזולתי חלוקי הדעות בשאלות אסתיטיות יש כאן גם קנאה פשוטה ותחרות של בני אדם מקנאים לכבודם או לבצעם. דבר זה ינרום להגדיל עוד את הפירוד.

חושב אני להרצות במכתבי הבא את תמצית האומנות בשתי התערוכות — ובפעם הזאת חוזר אני רק על החלק ההיסטורי שבהן.

בעולם האמנות ומלאכת מחשבת אין לקבוע תחומים ואין ליסד שיטות. וולטייר היה אומר: כל המינים של אמנות מות־ים חוץ מזה המביא לידי שעמום. אנו יכולים להוסיף: כל המינים הם טובים ומשובחים חוץ מזה שאין בו אמנות, כי אם מלאכה, שאין בו טבעיות ומקוריות, כי אם חקוי, שאינו בא מן הנפש המסתכלת ומן הלב המרגיש, כי אם הוא צרוף השרטוטים באופן מלאכותי. אין האמנות הקדומה פסולה מפני שהיא קדומה, ואין האמנות החדשה משובחה משום שהיא חדשה. ורק באמנות הקדומה היה הכל לטופס, לקבע, להרגל, ובאמנות החדשה יש שאיפות חדשות, הסתכלות עמוקה בנושא ענין היצירה, כשרון אמתי שאינו צריך לאפטרופסות ולסיוע, כי אם פורץ לו גדר וסולל לו נתיב גם למרות המניעות והמעצורים מצד ההרגל ומצד המונופולין שלקחו להם הראשונים.

אפשר הדבר כי האמנות בגרמניה היתה מתפתחת בדרך טבעי ובהדרגה מן הישן אל החדש, כאשר ראינו דבר זה במקצוע אחר של האמנות: בעולם השירה והזמרה. מתוך שאין האפטרופסות והמונופולין של „המובהקים והמוסמכים" תופשים להם מקום במקצוע זה לא ארכו ימי המלחמה בין הישן והחדש, כי אם מעט מעט נתהוה השנוי, והישן פנה מאליו מקום להחדש. נזדקק הטעם ונצרף החוש האסתיטי. את אשר היה ראוי להריסה וכליון נהרס וכלה, ואת אשר היה ראוי לקיום נתקיים. זוהי התפתחות טבעית שאין למעלה הימנה. ואולם בעולם הציור והפיסול אין הדבר כן. במקצוע זה אין הדבר תלוי בחוש האסתיטי ובטעם הצבור, כי אם בסיוע מלאכותי ואפטרופסות מצד אלו שיש הכח והממשלה בידם. בקצרה: התקיפים וביחוד שרי הרשות יכריעו.

במקצוע הפיסול הדבר מובן מאליו. רק דממשלה ולפעמים שלטון הערים הגדולות מעמידים תמונות פסל לקשט בהן את הרחובות. והיה אם תחזיק הממשלה — בעיקרו של דבר: אם יחזיק פלוני או פלוני — בשיטה מסויימת, שוב כל הרוחות שבעולם אינן מזיעות אותם ממנקודה זו. ומה תועיל לכמה אמנים שאיפה חדשה והשקפה אחרת, אם אין מקום להלך נפשם? כמה צוחו בברלין ובכל גרמניה על התמונות שהעמידו בשדרת־הנצחון שאין כמותן לכיעור ולגנאי! אבל בעל הבירה עשה כרצונו, וגם צדק בזה, כי אם שחד מכיסו להוצאה זו, הלא הוא אדם העושה בשלו, ומי ימחה בידו? רוב הפסלים שהעמידו בעשר שנים האחרונות בברלין הם מכוערים ונעדרי כל נדנוד של אמנות. הפסל שהעמידו בימים האחרונים לכבוד הקיסר פרידריך השלישי הוא מגונה כל כך, עד שהאמן בעצמו נאות להסירו ממקומו ולהעמיד אחר תחתיו. וכן הדבר בנוגע למקצוע הציור. מה שיעשו מצד הרשות לשכלל את אמנות־הציור יעשה על פי השיטה הקדומה, אשר אנטון וורנר רודה בה. ורק שבמקצוע זה יש לכל הפחות קצת רפואה למכה. הקונים הפרטים, כלומר העשירים הקונים להם ציורים כדי לקשט בהם את טרקלינם, אינם נשמעים לאנטון וורנר. פה יד „הנבדלים" על העליונה.

האמנים היו לשני מחנות. הזקנים עם אנטון וורנר בראשם, והצעירים — הנבדלים — ומקס ליברמן בראשם. הצעירים קובלים על הזקנים, כי מסתייעים הם באפטרופסות הממשלה וביחד בסיוע הקיסר, אשר כנודע הוא מתנגד גמור לשיטה החדשה. לפי דעתו אין זו אמנות, כי אם נוול, זוהמא, חזירות, גריפת ביבין. האמנים החדשים אינם יוצרים ואינם מציירים את היופי והנהדר, כי אם מגבבים זוהמא ונוול מכל המינים. כבר טרחו רבים להשיב את הקיסר מדעתו, ובפרט שידעו, כי בימים הראשונים לא היה קיצוני כל כך בהשקפתו על האמנות; אבל לא עלה כלום בידם. אנטון וורנר נאמן הוא לו, ומקס ליברמן נזוף לפניו. כמובן מרעימים הצעירים את הזקנים בזה ואומרים: אתם מחזיקים בכנף בגד הקיסר ומסתייעים באפטרופסות הממשלה, ואלמלא סיוע זה הבל תהבלו.

והנה בימים האחרונים אורע דבר, אשר מצד עצמו ראוי הוא לשימת־עין. קצת „צעירי הצעירים" החלו להתאונן על הנהגת הסיציסיון וקובלים עליה ממש באותם הדברים והתלונות שהנבדלים מרעימים בהם את הזקנים. כשם שאמרו אלו על וורנר שאינו אמן כי אם בעל־מלאכה, ורק כנופיה של חנפים ומלחכי פינכא עשתו לאמן, כן יאמרו „צעירי הצעירים" על הנבדלים, כי מחזיקים הם במקס ליברמן מפני שעשיר ותקיף הוא, אבל באמת אינו צייר אלא בקי בשחיקת הסממנים. הוא בעל־מלאכה ולא יותר. וזולת זה הוא בקי בכל מיני הכרזה ושבח־עצמו, וגם בעשרו יסד לו כנופיה מגדילי שמו, כורעים ומשתחוים לפניו ומכריזים על גדולתו ואמנותו. לפי דעת „צעירי הצעירים" רק ל ל ס ר א ו ר י נאה לעמוד בראש, ורק כי מקנאתו ברוב עשרו האמנותי הכריע ליברמן העשיר את לסר אורי האמן העני."

ליברמן ואורי היו בתחלה אוהבים זה לזה ולבסוף נעשו שונאים. איני חפץ לדכנים את ראשי בין שני ההרים הגבוהים האלה, אבל אקבע כאן שיחות שני הצדדים. לליברמן יש עדת „חסידים", ואלו אומרים על אורי: הן אמנם הוא בעל כשרון נפלא ומצויין, אבל לא למד את ה ס ו ד, לא ידע לשרטט, ולכן ציוריו לקוים באי־מדה, בחוסר סימטריה, ואין הפרטים מתאימים להכלל. ולעומתם יאמרו „חסידי" אורי (יש

לו לאורי איזו צעירים מקנאים לשמו): יורע ליברמן לשרטט, ובכלל הוא בקי במלאכתו, אבל אין בו אמנות, אין בו נפש מסתכלת. הכל הוא פרי השקידה והחריצות, פרי העבודה המתמדת. ואמרו על ארנולד בקלין, כי פעם אחת, כשהללו לפניו את פלוני השקדן והמתמיד, קרא בזעם: „שקידה, התמדה! גם כלבי יוכל להרגיל את עצמו בכמו אלה". בקצרה: מקורבי אורי טוענים, כי אין ליברמן ראוי לאצטלא זו, כי אם לסר אורי.

וקובלים הם על ליברמן כי דוחק הוא את רגלי אורי הגדול ממנו בכשרון וביכולת. ליברמן עשה לו שם על ידי הסיצסיון, ובהיות כי בבתי העשירים נהגו לקשט את טרקלינם בפרי הנבדלים, לכן הכל מִצלים על כתליהם את ציורי ליברמן. ואולם ציורי אורי מונחים בקרני זויות בעליתם, אין דורש ואין מבקש להם.

קורטוב של אמת יש בתלונה זו, אבל איני יודע עד כמה אָשם ליברמן בדבר. אומרים על ליברמן, כי מדרכו ומנהגו לקרב צעירים בעלי כשרון ולסייע להם — שהרי עשיר מופלג הוא — עד מדה ידועה. אבל אם יראה, כי יתקדמו ויתפתחו בכשרונם ועושים רושם בעולם האמנות, שוב הוא דוחק את רגליהם ומניח מכשולים על דרך התפתחותם והתקדמותם. כדברים האלה שמעתי מפי כמה אמנים צעירים, אשר בתחלה היו אסירי־תודה לליברמן, בשביל שקרבם וסייע להם, ולבסוף נמלאו חמה עליו. אכן אין להאמין בדברים האלה כפשוטם. האמנים — אפילו האמתים — הם בריות בפני עצמן והם רואים את העולם מתוך אספקלריה מיוחדת להם. לרוב יאמר כל אחד: אני ואפסי עוד, ולזולתי אין מקום בעולם האמנות. ואולם בנוגע למחלוקת שבין ליברמן ואורי, הנה התמצית הפרטית שבה אינה ידועה למדי, אבל ברור לי, כי גם בלעדיה יש הבדל עמוק ביניהם. לפי דעתי אין הפלא במה שהם נפרדים עכשו זה מזה, כי אם במה שהלכו שניהם יחדו לפני כמה שנים. אפשר להחליט כי ליברמן גדול מאורי או אורי גדול מליברמן — אבל להשוות שניהם, זוהי טעות עצמה.

לסר אורי אינו צייר בשביל הטרקלין, כי אם יוצר מחשבות. הוא קובל פעמים אין מספר, כי אין העשירים הקונים ציורים שמים אליו לב. אבל עד כמה שהדבר מכאיב לשמוע את תלונותיו הצודקות, הנה לא יצדק בטענותיו על העשירים. מה יעשו „יועצי סתרי המסחר" בברלין עם ציור נהדר „בירמיה"? היכן יקבעו לו מקום? אם יתנו לו חניה בטרקלינם, שוב יגרשו כל מיני שחוק וקלות ראש מביתם. האפשר לשבת מול „ירמיה" ולשחוק בסקט או לצאת אחרי כן במחולות או לפטפט בחברת אנשים ונשים עליזים? וכן הציור „שלשה זמנים", „אדם וחוה לאחר שנטרדו מגן עדן", „האדם ידע את חוה", „משה משבר את לוחות האבנים" וכו'. אין אלו תכשיטים לטרקלין כי אם מלאכת מחשבת, ענינים שבעיון. אלמלא היו עשירינו רק גבאי צדקה, היה מן הראוי לקנות את „ירמיה" בדמים יקרים, לקשט בו, למשל, את לשכת שלטון עדת ברלין, או לתתו במתנה לאוסף הציורים מטעם המלכות.

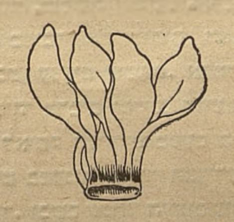
וגם קורטוב של אמת יש בטענות „צעירי הצעירים" על „הנבדלים", כי גם ביניהם אין טהרת הרעיון האמנותי העיקר. וכשם שנתנו הזקנים עינם בסיוע הממשלה ובאפטרופסות התקיפים, כך נושאים הסיצסיוניסטים את נפשם לתאות־נפש „ההמון העשיר". וכי כל העשירים בממון עשירים גם בטוב טעם, וחכם האסתיטי יורע להבחין בין טוב ורע? בהכרח שהם, כלומר האמנים החדשים, נגררים אחרי טעם הקונים. גם פה כבר יש „שבלונה": שיטה קבועה, דרך שכבשוה רבים. ולא ירבו הימים, ומלחמת־מצוה נגד

„הנבדלים" תהיה נחוצה מאד, כשם שהיתה לפנים הכרחית כלפי הזקנים. כל אידיאל המתגלם ומתגשם יפסיד את טהרו וזהרו.

אבל עם כל זה, כל המקטינים את ערכו של ליברמן בשביל שישוו אותו אל לסר אורי אינם אלא טועים. גדולתו של ליברמן הוא במקצוע הג'נרה ולסר אורי לא עסק במקצוע זה. בכל אופן אין עיקר עבודתו ושאיפת כשרונו בכך. גדולתו של ליברמן אנו מוצאים גם כן באמתת ציוריו וטפוסיו. הוא הריאליסט, האמתי שבציירים. אך מליצה נבערה היא זאת להחליט עליו: אינו אמן, כי אם בעל מלאכה, יען כי לא יבין להפיח נפש חיים ביצוריו. נפש החיים אשר בציוריו אנו מוצאים באמתתם. הוא אינו מגשים רעיונות וגם לא יתכון לכך. אבל באומנות נפלאה הוא מצייר את הטבע וקלסתר־פנים של בני אדם לא רק בדיוק, כלומר בחיציניותם ובשרטוטי פניהם, כי אם גם בחיות. הוא ידע להטעים את פנימיות הדברים בציוריו. הוא אימפרסיוניסט, ואולם השפעתו אינה בסממנים מבריקים ומבהיקים או בסממנים מפתים וממשיכים — כבציורי בקלין — כי אם באמתת הענינים ובטבעיותם.

לסר אורי הוא באמת „משפיע" — ובזה קדם הרבה לליברמן, אבל הוא ישפיע על ידי סממניו — ובזה קרוב הוא יותר לבקלין — וגם על ידי רעיוניו ועל ידי הנשגב שבנושאי־עניניו. בעוד שליברמן היא אמן החיים, הנה לסר אורי הוא אמן הרעיון. ציוריו הם אמצעי לתכלית. ליברמן יצייר את אשר ראה בלי שום תכלית זולת הסקירה הנכונה והציור האמתי ואולם אורי ינשים תמיד בציוריו איזה רעיון, ותמונותיו הן נושאות ענין רעיונו. להבנת ציורי ליברמן נחוצה רק עין רואה והבנת הטבעיות. ואולם כדי לרדת לסוף דעתו של אורי נחוץ להכיר ולהבין את דעתו, את מטרת יצירותיו, את חלק נפשו ואת שאיפותיו. אמנותו של ליברמן היא אביקטיבית לחלוטין וזו של אורי הוא סוביקטיבית. בכללו של דבר זוהי תמצית ההבדל הרב שביניהם, ואך לשוא יבקשו בני אדם סבות חיצוניות ופרטיות, בכדי לעשות הבדל באמנות למחלוקת בין שני אמנים.

בורגני.

בספרות העתית.

המצב האיקונומי הולך ורע אצלנו מיום ליום. המלחמה ולרגליה הקריסיס בעולם המסחר: חסרון הכסף המזומן, כלות הקרדיט ושטף הפרוטסטים והבנקרוטים; שבתון מעבודה ופועלים הולכים בטלים ורעבים ללחם; קריאת חיל המלואים באיזו מקומות המדינה והמשפחות הרבות הנשארות באין מפרנס; התנכר האמיגרציה בהמון והתוצאות הרעות הבאות ממנה; ואם מעט לכם כל זה, הרי גם שרפות תכופות אשה אחרי רעותה, וביחוד בערים של תחום המושב. ידים פשוטות לבקש עזרה כרגע, — כמדומה שאין מקום עתה לפילוסופיות ומליצות? ואולם גם ברגע הנורא והמסוכן הזה עוד נמצא בעתונות שלנו פרזות מצלצלות.

בעתון „דער פריינד" נומר 120 נדפס מאמר ראשי המוקדש לצרות היום. לפי דעת בעל המאמר „חובה לשום לב למשפחות האנשים שנקראו לעבוד במחנה הנלחם" יותר משעלינו לשום לב אל יתר האומללים לרגלי המלחמה. אמנם בשעה כזאת אין להבדיל בין אומללים באופן כזה לאומללים באופן אחר, בהיות הדבר נוגע לפקוח נפשות, ואולם יודע בעל המאמר מסתמא את אשר הוא רוצה. לו יש טעם בדבר. „לעבודת הצבא הולכים על פי הגורל. אחד בעד הרבים. והרבים הנשארים בביתם אסור להם לשכוח, כי בעדם, הרבים, הלכו המעטים לעבוד בצבא." ואת המשפחות האלה, לפי דעת בעל המאמר, „אין לפטור בנדבות של פרוטות ובכרטיסים של בתי התמחוי בזול. שיטה של צדקה כזאת בכלל עלולה רק להחזיק את הקבצן בקבצנותו; אסור לנו להשתמש בה בנוגע למשפחות שעליהן אנו מדברים בזה".

אלא מה עלינו לעשות בשבילן?

„פעם אחת צריכים לעזור להן, תמיכה אחת הגונה, איזה עסק אשר ממנו תמצא המשפחה את לחמה (מילתא זוטרתא!), מבלי שתצטרך לבקש ולחזור ולבקש מדי פעם בפעם".

א"י, סופרי ישראל!

אלפי אנשים נשארים כאניה מטורפת כים ורעבים פשוט ללחם, ויש שנם מגזלה לא ישיבו ידם ובלבד שיוכלו להשקיט רעבונם שעה קלה, והאדונים הסופרים יושבים על כסאותיהם לפני שלחנותיהם ונותנים — עצות. אתה האיש, שכבר הכנסת את ידך לתוך כיסך וכבר אמרת להוציא משם חמש קפיקות לנדבה, אתה יכול להחזיר את ידך זו אחור ולבלתי תת מאומה, ולא עוד אלא שעתה יש לך כבר אמתלא לטעון, כי „הם" עצמם, חכמי העתונים שיחיו, אוסרים את מתן הנדבות שחור על גבי לבן.

אלא מאי? יחכו נא הרעבים עד שנברא להם „עסק"!

וה„עסק" הוא דבר שקשה קצת להשינו. בזה מודה גם הכותב בעצמו, אלא שלפי דעתו אין לומר כי אי אפשר הוא לגמרו. דבר אי אפשר לגמרי, כידוע, אין

כלל בעולם. אפשר ואפשר להמציא עסק למשפחת האיש שהוטל עליו הגורל לצאת למלחמה. כלום עצות אנו חסרים? בשעת הדחק יש, למשל, למסור ביד המשפחה הזאת את עסק השמרים או המלח ולהכריז עליהם „איסור" כנהוג. „בתמיכה הזאת, — אומר בעל המאמר — צריכים הכל להשתתף. על כל איש ואיש לצייר בנפשו כאלו הוא משלח את בנו הוא לעבוד במחנה (!!) הדבר הזה היה עולה לו בדמים מרובים יותר, ונוסף לזה הן היה נותן גם נפש". — מובן מאליו, כנגד הוכחות צודקות כאלה אין אדם יכול לטעון עוד!

אמת הוא, העם, כלומר ההמון, מסובל בעצמו בצרות ותלאות ופורעניות למדי. ואין הקמצים שהוא מביא יכולים להשביע את האריות הרבים. ואולם בשעה שהרעב בא ומושיט את ידו הרזה ושפתיו הכחולות נעות, אז אין לך אדם שיקפיץ את ידו ולא יתן את אשר רק יכול לתת — אם רק לא קרא ולא שם את לבו לעצותיהם הטובות של הסופרים במכתבי העתים. גם עזרה קטנה היא עזרה וגם הצלה פורתא היא הצלה וגם תשועה לפי רגע היא תשועה להשקיט את הרעב לפי שעה, אחרי כי סוף סוף אין להאצטומכא הרעבה עסק עם המסקנות האחרונות של חכמת הכלכלה ולזה שפסקה כי אין הדבר נאה לעולם. אכן העיקר בהבאת העזרה, כמובן, הם מוסדות הצדקה. העינים נשואות עתה למוסדות הצדקה, כי סוף סוף יש לנו מוסדות צדקה שונים אשר רכושם רכוש הגון, ובשעה שהעם בשדרותיו הרחבות ככר נלאה לתת, שם על המוסדות ההם להיות המתוכים בדבר. הרעה היא רק בזאת כי בראש מוסדות הצדקה עומדים על פי רוב אנשים שאינם ראוים כלל להיות המפקחים על הצדקה, בהיותם על פי רוב אנשים שאין להם כל קשר עם העם בשדרותיו העניות. לדבר הזה מקדיש בן־עמי את מכתבו „קול מן המדבר" שנדפס בירחון „יעורייסקאיא זשיזן" בחוברת האחרונה.

„בראש המוסדות האלה—כותב הסופר —המתכלכלים בעיקרם בכסף המון העם, עומדים על פי רוב האדירים המוצלחים ולפעמים סתם בעלי אגרוף קולטוריים או קולטוריים למחצה, סוחרים בעלי־תואר „ואינטליגנטים" מכל המינים — — שבעצמם אינם מכניסים על פי רוב אף קופיקה אחת אל מס הבשר אם ישר ואם בלתי־ישר. — — האדונים האלה שאין להם שייכות לא עם העם ולא עם היהדות בכלל, אשר לפרקים קרובים יש שאין להם שום מושג על דבר היהודים בכלל, האנשים האלה חושבים את עצמם לאדוני המוסדות של צדקה שבידם המשפט לעשות בהם כאדם העושה בתוך שלו, מוציאים את דפרוטות, שאסף ההמון בדמו, למטרה הרצויה להם בעצמם. למשלמים אין כל רשות לחוות דעה ולהתערב בדבר. — — ואם יבוא העני הנושא בעצמו את כל כובד המס, והוא בא לידי כך להיות זקוק אל המוסדות האלה הרי הוא נראה כ„קבצן" נבזה המבקש עזרה. ואם ממלאים שאלתו, מראים לו ברור כי הסד עושים עמו ועליו להרגיש בזה. כלם, למן המפקחים על המוסדות ועד האחרון שבמשרתים, כלם חושבים הם כי העניים הפונים אל המוסדות מקבלים את הכל בתור נדבה ועליה הם צריכים להודות להם עצמם, כי הם מטיבים הישרים, כמובן מאליו ולא יפלא כי לפי ההשקפה הזאת תהיה גם התנהגות המשרתים עם העניים. כמה מרבה העני להשפיל את עצמו בטרם שיעלה בידו להכנים את בנו החולה אל בית החולים

או את הבריא אל בית הספר. כמה דמיונות, כמה תחבולים וכמה בזיונות! לפרקים קרובים מאד יקרה כי המוסדות האלה סגורים בפני האיש שאין בידו ריקומנדציה מאת אנשים שרשמם ניכר בחברה. — — — ויש אשר צריך העני להיכיל שי אם לגדול שבמשרתים ואם לצעיר שבהם או יש אשר גם לשניהם יחדו, למען מציא דרך למוסד זה או למשנהו.״

ואולם מן העז הזה עלינו להוציא את המתיק!

ההשקפה הפסימיסטית על ספרותנו מתפשטת אצלנו יותר ויותר. מדי פעם בפעם שומעים אנו דברי קטיגוריה עליה גם פה וגם שם. ב„הצפירה״ נומר 181 בא ד״ר א. זרזובסקי להתאונן על מצב ספרותנו בפיליטונו „מאופק ספרותנו״.

„סופרינו הצעירים לא בררו עדיין לעצמם את השאלה האחרונה של ספרותנו — הם כותבים לשם נוי, לשם כתיבה, לשם חרוד ספרותי, אך לא לשם התיעלת הרצויה של חיי האומה, של ה„חיים״ הכלליים. הספרות היא עדיין להם כדור־צעצועים; הם אינם מרגישים את התעודה הגדולה של מלאכות־העט, את האחריות המוסרית של הסופר. פתיחת הצורה המסוימת של ספרותנו מורגשת כבר על ידי כך בדופק החיים של האומה. כלפי כל הכרוזים של צירי ספרותנו על השנוי דמינכר בחיינו — עולם היהודים כמנהגו נוהג; אין תקון ואין חיים, אין תנועה ואין פעולה. בלביל וערבוב בלשון, בספרות ובחיים, בתנועות ובפעולות״.

מתמיה הדבר קצת לשמוע דברים כאלה מעל עמודי „הצפירה״. אם נשמעים דברים כאלה באורגן אחר מתמרמרת „הצפירה״ ורורשת אותות ומופתים. ומה? הפרה של הרב מותרת?

רוצים אתם לקרוא דוגמא של פיליטיקה? במאמר ראשי על דבר „המלחמה״ כותבת הרידקציה של „הצפה״ (בנומר 434):

„הקוראים, שהמפה הקטנה ממעמדת המחנות על שדה המלחמה, ישבאה בגליון „הצפה״ נומר 426, שמורה עוד אתם, צריכים לעשות בה עתה איזו תקונים. על יד התחנה וואפאנגאו, ששם נמצא דגל שחור, המציין מחנה רוסי, אין עתה צבא רוסיה. — — גם את הדגל השחור הנמצא בנקודה סיוען צריך להסיר ולהגיע אותו אל עבר דאשיציאה ובמקומו צריך להציג דגל לבן״.

Debe.

בקֹרֶת.

שתי מחנות.

„האלהים, האדם והשטן" — זה שם הדרמה הז'רגונית, המונחת עתה לפני. גם חזיון זה לעצמו, שהספר הזה לידתו באמריקה, מקום אשר יודפסו רומנים ארוכים, בעלי עשרים חלקים, אשר בכחם להשניא את הספרות הז'רגונית גם על אוהביה הנלהבים, נותנת לו הזכות המכריחה אותנו להתבונן עליו ולטפל בו, כמו בעץ־פרי אחד בין המון אילני סרק.

שם המחבר הוא יעקב גארדין, אשר מלאו לו בשנה הזאת חמשים שנה, ולכבוד חג־יובלו הוציאו מכבדיו את מבחר דרמותיו.

ואמנם אין כל ספק, כי לפנינו איש בעל כשרון דרמטי, אשר בידו לצודד את לבנו ולהרגיז את נפשנו, בהעבירו לעינינו מחזות מן החיים המלאים תוגה ורגז, מעשים בכל יום, הנוראים בעומק יגונם.

אולם יחד עם זה הוא גם איש־מפלגה, איש שאינו עומד מן הצד ומביט על הכל ושופט על הכל בלי משוא פנים, כי אם נוטה למפלגה אחת, הטובה והישרה בעיניו מחברותיה, ולכן הוא רואה מחוץ למפלגתו בעינים לא־בהירות ומסתכל שם כאיש זר, או יותר מזה, כאויב.

בקראנו היום את הספרות של דור „ההשכלה" נשתומם על הספורים אשר כתבו לנו; הרֵיצפט ידוע: כָל האנשים מבני הדור החדש היו חכמים, צדיקים וטובים, בעוד אשר מתנגדיהם, „מורדי האור", היו כ ל ם שוטים, אנשי חמס ומרמה. כמובן, אין אנו יכולים לשפוט על פי ספריהם על הלך הרוח של הימים ההם באמת. התקופה ההיא עוד מחכה לציר, אשר יתארנה בצבעים יותר נאמנים.

גם ה' גאָרדין, שהוא איש בעל השקפה יותר רחבה ובעל כשרון במדה מרובה, חוזר על אותן השגיאות, שהן חלק של כל איש־מפלגה. ודבר זה פוגם הרבה את יצירתו ונוטל ממנה זהרה, אף כי אין להכחיש, כי מצד השני מוסיף לה הדבר אמץ יהתלהבות.

נסתכל נא בתוכן הדרמה.

הפרולוג הוא חקוי יפה על פי ספר איוב. גם פה באו בני האלהים להתיצב לפני אלהים ויבא גם השטן בתוכם. ויאמר אלהים אל השטן: מאין תבא ומה משפט בני האדם על פני האדמה? ויען השטן: זה אלפי שנים הם מתקנים את דרכי חייהם, וכבראשונה אמללים הם ורעים. וישאל אלהים: השמת לבך אל עבדי הירשילי, סופר סת"ם, אשר אין כמוהו תמים וישר, צדיק וירא חטא? ויאמר השטן: אדני אלהים! צדיק הוא כל עוד לא עמד בנסיון, אבל תן לי ואעביר אותו על דעתו. הנה א י ו ב, העברי הקדמוני, נתנסה ביסורים, ואולם היהודי של דורנו, רגיל ביסורים ולא מפניהם יחת; פ ו י ס ט הארייה מכר לי את נשמתו במחיר רגע אחד של תאוה;

ידעתי, כי היהודי לא יעשה כזאת... נזיר הוא. אבל הזהב יקנה את נשמתו... הזהב יקר בעיני כל אדם ואולם שבעתים רב ערכו בעיני היהודי.

כבר העיד משורר גדול, כי „ס״ם דורנו רע כאדם״. אין כל פלא אפוא, כי השטן חוזר על הדברים ששמענום מפי בני אדם על היהודי זה שנים רבות, כי „שרש נשמתו הוא המטבע״. אולם השטן הוא פסיכולוג גרוע, אם הוא, שיש לו עסק עם לבבות, אינו יודע עוד את נפש היהודי. אמנם הזהב הוא יקר בעיני היהודי מהרבה דברים, היקרים מפז בעיני בן אומה אחרת; אך לעמת זאת יש דברים, שאין להם כל ערך בעיני לא יהודי, והיהודי יתן במחירו את כל כספו וזהבו.

והשטן קבל רשות לנסות את ירא־האלהים, ויהי בטוח כי יעשה וגם יכול יוכל.

במחזה הראשון אנחנו רואים נוה שאנן, אהל דל של הירשלי סופר סת״ם איש כבן ארבעים, העוסק במלאכת הקדש ודבר אין לו עם החיים ושאינם. הוא חי עם משפחתו בשלום ושלוה. אשתו מכבדת אותו כאלהים. בנים אין להם, ורק שתי יתומות, בנות משפחתם, מתגדלות ומתחנכות בביתם. שם הבכירה פֿריידניו ושם הצעירה ציפעניו. גם אב זקן של הירשלי, אליעזר ברחן, מתגורר בביתם.

והאנשים האלה, העניים והחלשים, חיים חיי נחת ואשר, והמחסור לא יעיק עליהם. בימים ההם הם מתרועעים למשפחת אורג עני, חצקיל דראַכמע, חבר ילדותו של הירשלי, ובדעתם להתחתן עם ידידם זה, להשיא את פֿריידניו לבנו של חצקיל, מאָטעלי, וכבר נכונים הם לחג את חג ה„תנאים״.

אך פתאם נראה אליהם מלאך רע, בדמות אדם ששמו מזיק, למכור לאבי המשפחה שטר גורל בעל כרחו. ואז בא הקץ לשלות התמימים האלה.

במחזה השני כבר אנו רואים את „גבורנו״ בבית מדות, והמחסור כבר גורש להרי חשך. אך יחד עמו גז גם האשר. כי נהפך לב הירשלי, ויעזוב את טוב לבו ותם דרכו, ויתמכר בכל מאדו אל אליל הזהב. ונפשו הזכה והתמימה הוטמאה, עד כי עזב את אשת בריתו, אשר חי עמה כעשרים שנה, ויתן עיניו בבת אחיו, בפֿריידניו ויקחנה לו לאשה. וגם אל אביו התאכזר ויתנהג עמו בנסות. ואת ידידיו, משפחת הארונים, הרחיק מעליו, וישם כל מעיניו רק בדבר האחד: להרבות הונו ולהגדיל עשרו. לתכלית זו בנה פבריקה לארינת טליתות בעיר דוברוונה וכל בעלי המלאכה באו ויהיו לו לעבדים, אשר עבד בהם בפרך.

כח הכסף, השטן נצח!

ברור הוא, כי גאָרדין מתאר לפנינו את מלחמת העבודה עם הרכוש, האוכל עמל אביונים והמוציץ לשד עניים. אבל קשה לי להבין, מדוע זה רואה המחבר את האויב החדש במהנה בעלי־האמונה? ואנכי אמרתי בלבי, כי רק „המשכילים״ מדור העבר מצאו קשי־לב ואכזריות בין החרדים, אבל עתה חדלו כבר מן השגיאה הזאת. בכל אופן אין ערך הכסף יקר כל כך בעיני האנשים, שיש איזה דבר חיובי בלבם. יותר נכון היה לתאר את העובד בעצמו, שנהפך מנעלב לעולב, בכח הכסף.

בכלל מוצא אני שגיאה גדולה בזה שבחר גאָרדין לגבור הדרמה סופר סת״ם. כל היודע ומכיר את חיי האנשים האלה, יגיד לכם, כי לא על נקלה תבא

תמורה בחייהם. רק צעירים לימים רגילים ב„מהפכות" בלבם. וגם אלה, אם רק היה עולם מלא בלבם, יודעים כמה קשה לעקור נטוע. ופה לפנינו איש, שעברו עליו רוב שנותיו בחיי נזירים, ובמשך שנה או שנתים נהפך ויהי להולל.

כח הכסף הוא רב מאד. אבל אוכל הוא את הנפש מעט מעט, לא בבת אחת. היהודים שנתעשרו החליפו את מנהג ביתם והליכות חייהם. ואולם החרדים, שהעושר בא להם לעת זקנה, נשארו, לכל־הפחות למראית עין, כשהיו. ורק הדור השני לעשירות מתרחק מאבותיו.

הנה כן לא עלתה יפה בידי נ א ר ד י ן צורת ה„גבור" הראשי של הדרמה. אולם הדרמה בכללה מלאה תנועה וחיים.

כאיש־מפלגה מתאר גארדין את ה ח ב י ב י ם שלו, את משפחת האורנים, בתור אנשים ישרים ותמימים, שנפשם הפשוטה טהורה כעצם השמים. כל דבריהם ומעשיהם קונים את הלבבות ומושכים את העין.

גם א ל י ע ז ר ה ב ד ח ן, אבי ה י ר ש ל י, המתלוצץ תמיד בכל שעה ובכל מקום, מתואר בתור אדם המעלה. לא בדחן פשוט הוא, רק נפש עדינה, מרגשת וסובלת, „הצוחקת למראה עין ובוכה במסתרים". את כל החליפות והתמורות כבר חזה האיש הזה מראש, ואת בנו „הלמדן" ו„הצדיק" אינו אוהב.

ראוי לציין, כי בימי מלחמת ההשכלה עמדו במערכה רק המפלגות העליונות: הקנאים מעבר מזה והמשכילים מעבר מזה; „המון" בית ישראל כמו נשכח מלב, איש לא עסק בו, כאלו אינו ראוי לכך.

ואולם נשתנו העתים. האנשים הפשוטים האלה תופסים עתה מקום חשוב בספרותנו, ולא עוד אלא שהיו לתל שהכל פונים אליו ומצפים „לגאולה" על ידו.

רק הנשים שבדרמה הזאת מתוארות בחבה יתרה, וגם כח הכסף, שהשחית את נפש הגבר, לא נגע לרעה בבנות חוה.

גם בימי ההשכלה היתה האשה העבריה ביצירות הסופרים של העת ההיא סמל הטיב והנדיבות, התם והצניעות, האהבה והשלום. בעוד אשר הגבר היה מטרה לחצי נושאי דגל „האור", ישבה האשה שוקטה, הרחק ממקום המלחמה. בכלל לא נחשבה לאויב, ולכן לא פגעו בה המורים, ולא עוד אלא שגם תמימותה ואמונתה לא העטו עליה חרפה, והסופרים לא מצאו לנחוץ להמטיר עליה חרפות וגדופים, כמו שעשו לשנואי נפשם, הגברים.

ופה בספר אשר לפנינו אנו מוצאים את כל הטפוסים הנעימים והחביבים של האשה העבריה.

הנה פ ע ס ע נ י ו אשת ה י ר ש ל י, תמונת עבריה צנועה באהבתה את אישה, המקבלת את יסוריה וסובלת בדממה את אשר נטל עליה גורלה. גם לאחר שנתגרשה מאישה אינה נוטרת לו איבה, ובלבה חקוק זכרו לעולם. ובעת אשר נעזב ה י ר ש ל י מכל אוהביו, אשר סרו מעליו בקללה על שפתיהם, נשארה רק ה י א נאמנה לו.

הנה פ ר י י ד נ י ו, היתומה הבכירה, זה הוא סמל הרוך והעדן. את דודה הירשלי היא אוהבת, כמו שרק בת־ישראל יכולה לאהבה. הוא קדוש וטהור בעיניה, וכל מחשבה זרה לא תבא אל לבה בעקבי אהבתה. דודה מנגן בכנור, ואין איש אשר

יבין כל כך את המית הכנור כמוה. אהבה אחת תמלא את לבה אל הנגינה ואל המנגן, ששניהם נאצלים בעיניה, קדושים וטהורים.

וכאשר נישאת לדודה זה, אחרי שנתעשר, לא הלך לבה אחרי התענוגים והעושר, ותמיד התגעגעה על הימים הטובים, בעת אשר הירשלי היה מנגן בכנור בשעות הפנויות. ולבה עליה דוי, כי העושר הפריד בינה ובין אהוביה והרחיק אותה מכל אשר היה יקר וחביב לה.

והנה גם ציפעניו, הצעירה. עליזה היתה ומלאה ששון החיים בעודה עלמה. ליכותיה, תנועותיה, פטפוטיה — על כל מתוח חוט של חן. בגדולות לא תלך וחיי רוזנים לא תחלום. היא לועגת לדלות ומפני המחסור לא תפחד. וכאשר נישאת למאָטיל, (הנועד להיות חתן לאחותה) ראתה את כל עולמה בארבע פנות ביתה, בהון אישה וילדיה.

אלה הם טפוסי הנשים העבריות, הנודעים לנו על פי יצירותיהם של רוב סופרינו, וה׳ נאָרדין רק הבליט את הצורות היפות האלה.

כל הדרמה מראשיתה ועד סופה היא שיר־תהלה להאשה העבריה ומוסר־השכל להמשתחוים לאליל הזהב.

אמנם נחל השטן נצחון. הירשלי סופר סת״ם עזב את צדקתו ויראתו, את תומתו וישרו, כאשר רק ראה בעיניו את הזהב הנוצץ.

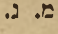
אך הנה הגיעה הרעה עד מרום קצה. בפבריקה שלו עבד בן ידידו חצקיל, איש צעיר, בעל ציפעניו. פעם אחת נתקל הצעיר הזה והמכונה לכדה אותו ותכריעהו.

והאב האמלל, מלא ינון על מות בנו יחידו, נדחף אל חדר הירשלי ובידו הטלית הטבולה בדם ויקרא: ראה אשר עוללת לנו!

הדברים האלה באו אל תוך לבו, ואז פקח את עיניו ויראה את אשר עשה לו השטן. ואחרי אשר התודה על עונותיו וישפוך שיחו לפני האלהים, הלך ותלה את עצמו... זה הוא סוף האדם, סוף תיאטרלי קצת.

סופרי ההשכלה בימיהם התאמצו לסים את ספורם בנצחון בת־השמים, אחרי אשר סבלה ונרדפה על צואר. אם היו אכזרים וקשיי לב אז דנו את „מורדי האור" לאבדון בידי שמים או בידי אדם. אך אם היה הסופר רחמן ורך הלב, אשר לא יחפוץ במות המת, אז נתן לו מקום להכיר בטעותו ולקבל עליו עול מלכות ההשכלה.

גם ה׳ נאָרדין מאמין בנצחון הטוב, ולכן לא נתן את „גבורו" למות כרשע, בלי ודוי...

מ. ג.

הָלְאָה, סוּסִי!

הָלְאָה, הָלְאָה, סוּסִי! הָלְאָה רוּץ וּדְהָר!
פֹּה עוֹד צַר הַמָּקוֹם, עוֹד הַמָּקוֹם צָר!

רוּצָה, רוּצָה, רוּצָה! לְרַחֲבֵי־אֵל שָׂאֵנִי!
לִמְקוֹם לֹא הָיִיתִי, שָׁמָּה הֲבִיאֵנִי;

לִמְקוֹם אֶטְעַם שָׁמָּה אֵת עוֹד לֹא טָעָמְתִּי,
לִמְקוֹם אֶמְצָא שָׁמָּה כָּל אֲשֶׁר חָלָמְתִּי!

...רַב! עֲמֹד, הַפֶּרֶא! שְׁטָפְךָ עֲצֹר!
שׁוּב לַשְּׁבִיל כְּרֶגַע! שׁוּב לַשְּׁבִיל וַעֲבֹר!

עַל צַוָּארְךָ רֶסֶן, דַּע, וּבְפִיךָ חַחִים;
רוּץ וּדְהַר, אַבִּירִי, עַל פְּנֵי מוֹקְשִׁים, פַּחִים!

אַךְ אַל גַּם תְּנַסֵּנִי הָגֵה מִן הַמְּסִלָּה;
אֶל אֲשֶׁר אֶנְהָגְךָ, אוֹתִי שָׁם תּוֹבִילָה!

יעקב כהן.

יוֹנָה.

מאת

א. ל. יעקבוביץ.

... ובשקוע השמש, וברדת הלילה ובנוחו על הרים וגבעות ועל עצי היער אשר מסביב, — וירד עמו גם פחד גדול וחדר אל לב יונה ועִנה אותו והציק לו.

דומם אז יעמוד היער מסביב. כל קול לא ישמע עוד. תנועת החיים שבתה. והאפלה הולכת וגדולה, עד אשר נדמה, כי העמד קיר חוצץ בפני כל העולם

מסביב — ורק יונה יושב לבדו תחת העץ על יד אהלו, והוא מתכוץ ומתקפל, כאלו חפץ להסתר, וכלו רועד מפחד.

ולא את אפלת הלילה העמקה ירא יונה. ולא מפני שודדי לילה, אשר יקומו בלילה לארוב לחיים, הוא מפחד. ולא מפני חיות רעות, אשר לפעמים ישמע קולן ממרחק בשחרן לטרף. פחד גדול יתר מאד תוקף אז את יונה, המגרש ממנו כל פחד אחר — הפחד מפני דבר־אלהים הרודף אחריו.

*

ודבר־אלהים רדף אחרי יונה מיום צאתו מבטן אמו ועד בוא יומו האחרון.

עתה כבר זקן. שער ראשו הפך לבן גם פה וגם שם. לחייו צומקות. קומתו כפופה — ולא משנים, כי אם ממשא כבד כנטל החול, אשר ישא בקרבו.

אך היו ימים והוא היה נער וברחובות התהלך ויבט אל עולם אלהים, אשר נגלה לפניו, בעיני־תכלת גדולות ומלאות חזון. אולם יש אשר התיצב פתאם מדי לכתו, ויבט עת רבה על אחד הבתים אשר ממולו, או אל השמים הרחבים אשר ממעל לו — אולם לא את הבית אשר ממול לו, ולא את השמים אשר ממעל לו ראה אז יונה. עינו הביטה אז למרחקים, אשר לא היו לפניו, ואזנו הקשיבה אז קולות, אשר לא נשמעו מסביבו, כי מקרבו באו, מתוך לבו אשר בקרבו.

קול אלהים הוא, אשר דבר אליו ואשר הקשיבו אזניו בעמדו בשפתים פתוחות ובעינים פקוחות לרוחה המביטות למרחקי־מרחקים.

אך בימים ההם, והוא עוד טרם ידע את נפשו ואת אשר בה.

והנער הלך הלוך וגדול משנה לשנה, ודבר־אלהים אשר בקרבו—מיום ליום.

ויפה היה דבר־אלהים, אשר בקרב הנער, בטרם ידע אותו ובטרם יבין אותו. אך יש אשר דברו אליו אמו או חברו:

— מרוע תשב פה בדד בפנת הבית? מרוע אין אתה הולך להתרועע אל נערים כנילך ולהשתעשע עמהם ברחוב ובשדה?

ויונה שמע את הדברים ויתעמק במחשבות עמוקות — ומפנת הבית העזובה לא קם, ואל חבריו, נערים כנילו, לא הלך.

יפים חלומות יונה ונפלאים הרהוריו — אולם, יונה —

אולם יונה! ראה אתה הולך וגדול — ומה תעשה ליום, אשר בו יקום חזון־לבך לפניך ועמד על דרכך כצור־מכשול, מבלי תת אותך ללכת אל אשר תחפוץ אתה, כי אם אל אשר יובילך הוא? הבט על סביבך ושים לב. יונה, יונה! מה תעשה ליומך כי יבא?

אך היום ההוא לא בא.

לילה ירד ועטף את כל היקום אפלה ויפל תרדמה גדולה על כל החי — ויונה הקיץ פתאם משנתו הגדולה ומחלומותיו הנחמדים.

קול אלהים הוא, אשר העיר אותו ואשר דבר באזניו:

— קום, יונה, לך והנבא, כי לנביא שמחיך.

*

גדול האדם, אשר נתן לו האלהים את צמחי־השדה ואת עוף־השמים ואת חית־הארץ למשול בם ולהעבידם.

נדול ממנו המלך, אשר עשה אותו אלהים אדון על הארם ועל כל אשר לו.

אך גדול משניהם הנביא, אשר שם אלהים את דברו בפיו על מלכי ארץ וגוייהם.

יונה, יונה! שמך אלהים לנביא ויתן את העולם בלבך — — —

*

ועולם־אלהים גדול ככה, ובני־אדם אשר בו רבים ככה.

וארצות וממשלות על פני כל האדמה — ובכל אשר תלך ואל כל אשר תפנה — שם בני־אדם לאין־מספר ולאין־חקר.

ואשר היו וימותו ואשר עודם וחיים ואשר יולדו ויהיו — מה גדול מספרם, מה רב!

אך כלם המה ימותו והיו כלא היו. ורק אחד מאלף ושנים מרבבה ישאירו את זכרם גם אחרי חלפם.

בהדרת־כבוד וביראת־רוממות יזכירו הבאים אחריהם את שמותיהם. ודור אחר דור יחלוף, דורות אין מספר — אך שמותיהם לא ישכחו ולא יחדלו להזכר יום יום בארץ החיים.

חרותים שמותיהם על לב כל האדם באשר הוא אדם. באויר מרחף זכרם, על פני השמים תקרא את שמותיהם הגדולים יום יום בצאת השמש ובבואו.

ורק אחד מאלף ושנים מרבבה הם מכל אשר היו ואשר עודם ואשר יהיו.

יונה, יונה! שמך אלהים לנביא ויתן את העולם בלבך — — —

*

וימי אורה וחג באו ליונה. בעינים מאירות ובפנים צוהלים הביט על עולם־אלהים היפה — ובלבו שמחת־עולמים. אז ראה את השמים והנה הם עמקים ורחבים לאין סוף — וירא אז את האלהים פנים אל פנים. ואת הארץ ראה והנה היא יפה ונהדרה בשלל צבעי צמחיה, בשפעת יעריה, הריה ועמקיה. וכל אלה לאדם נתנו, לחיות בהם ולהתענג עליהם.

„...ויום יבא, והשמיע יונה את הדבר הגדול, אשר נטע אלהים בלבו, ושמע אותו כל האדם, אשר על פני האדמה, וסר מעליהם רעל־הקסם, אשר יצק השטן בלבם, ועלתה אז הארץ השמימה, והשמים ירדו ארצה — והאדם עם כלם יחיה.

ושבעתים אז תיף נפש האדם ושבעים ושבע — העולם".

יונה, יונה! שמך אלהים לנביא ויתן את העולם בלבך.

*

. . . .

יונה!

התשמע את אנחות־העולם, הממלאה את האויר מן השמים ועד הארץ? התראה את הידים הפרושות ומחכות לעזרה? התראה את העינים הנטויות וכלות לתשועה? התרגיש מצוקות לב־כואב, לחץ נפש דואבת — הת־גיש, התדע?

עולם כלו פורש ידים ומבקש תחנונים. ואלהים יושב על כסא כבודו, דומם, עצוב, תפוש בהרהורים ומחכה.

לך והנבא, יונה!

הה, יונה! מי יעצור לך?

. . . .

*

אסון קרה. השמים לבשו קדרות והשמש בא. וסופה התפרצה ואפלה עטפה את כל הארץ ויהי חשך.

ודממה היתה. ורק הסופה הילילה. וכל החי ישן את שנתו ולא ידע ולא שמע דבר — ורק יונה ישב בפנת חדרו הבודד, וראשו כפוף על לבו, וידיו משולבות על לבו, ועיניו פקוחות ואזניו נטויות להקשיב.

וחצות־לילה היתה.

... ופתאם נפתחה הדלת ותמונות־אנשים נראו, אשה אחרי רעותה, אשה עצובה מרעותה.

האם הסופה נשאתם הנה? אם אפלת הלילה?

והם עמדו מסביב ליונה, איש על יד רעהו, זקנים וצעירים, נערים וילדים — מחנה גדול. ודומם עמדו ודבר לא השמיעו — אך יונה שמע את קול לבם ויבן.

פניהם כפני מתים ועיניהם עצובות ושפתותיהם נצרבות, ובלבם — דבר־אלהים.

כי נטע אלהים את דברו בקרבם, והם השמיעו אותו בעודם חיים — אך הוא לא הרפה מהם גם אחרי מותם. כי לא ירפה דבר־האלהים מן הלב, אשר נטע אלהים בקרבו, גם אם ימות וגם אם ידום.

ויונה ראה אותם, את כלם. את כל אשר היו לפניו וגם את אלה אשר יבאו אחריו.

כי נתן אלהים ליונה עין־נביא המביטה ורואה בחולפות ובבאות.

ודומם עמדו, עצובים, מחרישים, וראשם כפוף על לבם, וידיהם משולבות על לבם, ועיניהם פקוחות ואזניהם נטויות.

ויונה ראה את פני כל אחד ואחד מהם, אחד אחרי רעהו, ויקרא מעליהם את חיי כל אחד ואחד מהם, ואת הדבר אשר היה להם בחייהם, ואת מיתם אשר מתו עליו.

זקנים וצעירים ונערים וילדים. האחד חי ימים רבים ושנים רבות על פני האדמה, עד יומו האחרון פנו לו ערף ולקול אלהים אשר בקרבו לא הקשיבו. עתה גדול שמו ונערץ — אך הוא מניע בראשו בעצב: האם לא אחת היא?...

ושם עומד אחד, אשר ברעם ורעש השמיע את דברו. שמים רגזו, ארץ רעדה תחתיה — אך הוא השמיע את דברו באמץ לב ובלי פחד — את חייו נתן במחיר רגע אחד...

עתה הוא עומד וידיו פשוטות וראשו כפוף: מה בצע, מה יתרון!...

ואחד היה, אשר בדברו ידע כי לא כן יחשיב לבו; אך כל ימי חייו האבלים שם את ידו החזקה על לבו ויאמר: דם! אל תשמיע את קולך! דבר־אלהים בפי!

הוא עומד ופניו כפני נאשם־מצטדק: חשבתי: אולי... אולי... קויתי...

ואנשים אשר שלח אלהים את דברו בפיהם בעבור ארצות ומדינות גדולות. ואנשים אשר השמיעו את דבר־אלהים רק באזני בני־עירם. ונביאים אשר נבאו רק על איש אחד, ושלוחים אשר נשלחו אל העץ ואל האבן.

ואצילים ונכבדים ממרומי עם הארץ; אך הדבר אשר היה להם נועד לעניים היושבים בשפל המדרגה — והם לא ידעו. ועניים אשר שלחם אלהים לרוזנים ונסיכים – וכל ימי חייהם עמלו להגיע עד פתחי הארמונות וההיכלים הגדולים.

והיו כאלה, אשר בער דבר־אלהים בקרבם, עד אשר שרף את לבם והוציא את לשד־חייהם, והם עומדים עתה ערומים ודלים כשואלים: על מה זה? ולמה?...

ונשים אשר נתנו את נפשן ותמתן במחיר דבר־אלהים; ונערות תמימות אשר מתו הן ותקותן עמן...

וילדים אשר עיניהם לא ראו את אור־העולם ומעץ־החיים לא טעמו, כי רק ימים מספר להם בין החיים, ועליהם למהר ולהגיד את אשר צוה עליהם. והם עומדים עתה ומביטים בעינים עצובות ותמהות: דבר לא יבינו...

וזקנים וצעירים ונערים וילדים — רק אחד מאלף ושנים מרבבה מכל האנשים אשר היו ואשר עודם ואשר יהיו — מחנה גדול ונורא. יונה רואה את פני כלם ומביט אל עיני כלם וקורא בלב כלם כבספר פתוח.

ופתאם התפרצו בבכי. דומם ישב יונה מבלי נוע ומבלי זוע. וכלו רועד מפחד.

„— מדוע? ולמה?

„שנה תרדוף שנה ודור אחר דור יחלוף. והאנחה לא שקטה עוד ומרור לדור תחלוף, ושקט לא תשקוט. ועולם כלו פורש את כפיו ומבקש תחנונים. ואלהים יושב על כסא כבודו ומחכה.

„מדוע? ולמה?" —-

ואז היתה דממה. לא בכו עוד ולא התאוננו. רק רגע הוא – ובבוא הרגע ולא יכלו עוד לעצור את אשר בקרבם. אך הרגע עבר ונפשם שבה למנוחתם. לא יבכו עוד ולא יתאוננו, רק דומם יעמדו. עצובים ומחרישים.

ובהיות הבקר והלכו להם.

אך מחר בהיות הלילה ושבו שנית. יונה...

מדי לילה בלילה מן הלילה הזה והלאה.

— —

... ויום יבוא, יונה, והשמעת גם אתה את הדבר, אשר שם אלהים בפיך, ונוספת גם אתה על המחנה הגדול הזה.

אך אם את הדבר, אשר שם אלהים בפיך, לא תגיד? אם מאן תמאן להיות כמוהם? — — —

*

אנה, יונה, הלך רוחך? איה, יונה, מנוחתך? איה אמץ־לבך ורוחב־נפשך? מי גזל את האש אשר בערה בעיניך? מי לקח אור־פניך, יונה?

מדוע תתהלך כצל ועל סביבך לא תביט ואל לבך לא תשים? אנה, יונה, הלך רוחך?

ויונה הלך ודל מיום ליום. שער ראשו החל להפוך לבן. לחייו צמקו ושכמו הלך וכפף, ורוחו הלך וידל.

כי נתן אלהים את דברו בקרבו, והוא לא חפץ להגידו.

*

ויונה עזב את העיר ויברח היערה.

מפני דבר־אלהים ברח — והוא לא ידע כי בקרבו הוא יושב.

והיער גדול ועציו נבוהים, וממעל להם פרושים שמים, וחם רחבים ככה, טהורים ככה, עמקים ככה.

ואיש אין בכל היער, רק עצים ושמים בכל אשר תפנה.

ויומם תזרח השמש ותשפוך את קרניה על פני כל היער ועל עציו. ויונה יודע כי שב אליו כח־עלומיו, ועיניו מאירות שנית, וקומתו ישרה, וכאילה הוא מקפץ ומדלג — ובלבו שמחת עולמים.

גדול היער, ואחריו השדה הגדול שבעתים, והרים ונבעות ועמקים. ואדם אין וקול איש לא ישמע — ורק שמים וארץ ושמש ואור.

אכן בשקוע השמש וברדת הלילה ובנוחו על הרים ונבעות ועל עצי היער אשר מסביב — וירד עמו פחד גדול, וחדר אל לב יונה וענה אותו והציק לו.

ולא את אפלת הלילה העמקה ירא יונה. ולא מפני שודדי לילה, אשר יקומו בלילה לארוב לחיים, הוא מפחד, ולא מפני חיות רעות, אשר לפעמים ישמע קולן ממרחק בשחרן לטרף. פחד גדול יתר מאד תוקף אז את יונה, המגרש ממנו כל פחד אחר — הפחד מפני דבר־אלהים הרודף אחריו.

דומם אז יעמוד היער מסביב. כל קול לא ישמע עוד. תנועת החיים שבתה. והאפלה הולכת ונדולה, עד אשר נדמה, כי העמד קיר חוצץ בפני כל העולם מסביב — ורק יונה יושב לבדו תחת העץ על יד אהלו, והוא מתכוץ ומתקפל, כאלו חפץ להסתר, וכלו רועד מפחד.

וכי יחפוץ לברוח — וחסמה בעדו אפלת־הלילה.

*

באפלת־הלילה, בשעה אשר נרדם כל היער וקול צפור לא נשמע עוד ודממה עמקה שלטה מסביב, נפל יונה על ברכיו ויתחנן:

„אל רחום וחנון!

„דברך הגדול, אשר נתת בלבי, קצר כחי מנשוא אותו. נפשי כבר עיפה, כחי כבר כלה. קחהו ממני.

„אל רחום וחנון!

„אשר לא אבקש ממך, בעשר לא אחפץ, בכבוד קצה נפשי — ורק דבר אחר קטן חנני: תן לי כח לשבת ולדום.

„לשבת בעינים פקוחות, לראות הכל, לשמוע הכל, לדעת הכל — ולדום.

„ואם את זאת לא תעשה לי — אנא קחה נא את נפשי ממני.

„אל רחום וחנון!“ —

ואפלה היתה, וכל היער נרדם, וקול צפור לא נשמע עוד, ומסביב שלטה דממה עמקה.

*

„לך והנבא, יונה !"

והקול קול אדיר וחזק. על פני ההרים יתגלגל כ־עם, מן השמים יתנפל, מן העמקים הוא עולה, מכל עץ ומכל ענף ישמע.

והקול קול אדיר וחזק. ואזני יונה תצלנה משמוע אותו, ולבו ירעד ויפחד – אך הקול לא יחדל.

והוא דוחף אותו ורודף אותו. וכח עוד אין בו לעמוד בפניו, ונפשו כבר קצ־ה — והוא קם ורץ.

על פני שדות והרים, על פני עמקים וגבעות — הלאה, הלאה !

„לך והנבא, יונה !" —

*

. . . .

גבול נתן למי־הים — החול. עוד לא היה כדבר הזה, אשר יעברו המים את גבולם. מי יעצור בעדם ?

רוח סערה מתפרץ — אין איש יודע מאין הוא בא ולאן הוא הולך ומי שלחו — אולם האניה, אשר תפגשנה הסערה, אבד תאבד.

והמלח האוחז את המשוט יט אותו אל כל אשר יחפוץ ויעשה בו כרצונו — ועוד לא היה כדבר הזה אשר יעמוד פתאם המשוט ויאמ־ : לא חפצתי.

והאניה רועדת והגלים הומים והרוח סוע־ והמלחים חותרים במשוטיהם בכל כחם ולב אדם ינוע, יהמה, ירעד — ורק יונה יושב בפנת אניה סוערת בלב ים ומח־יש ?

ואם לארץ אח־ת יברח, ואם ימים יעבור — הינצל ? הימלט ?

וגם בגלי הים אין מפלט, וגם מתחת לארץ אין סת־ה, ואין פנה בכל העולם, אשר שם לא ישיגנו דבר־אלהים הרודף אחריו.

כי בקרבו הוא יושב ולא ירפה ממנו.

דום, יונה, דום !

...מה יסער הים ? מדוע יהמו ככה גליו ? והאניה מדוע ככה תנוע ? ובני־אדם מדוע יהמה ככה לבם ? מה יחפצו ? ואל מה ישאפו ? ולאן תש־ט האניה בלב ים ?

ואם יש חוף ? ואם תגיע אל החוף ? ואם לא תשוב אז אל המקום, אשר ממנו היא באה ? והסערה התחדל ? התרום ?

דום, יונה, דום !

את קולך אל תשמע, פן יראוך — ורע לך. חמת אלהים נתכת עליך.

דום, יונה, דום !

. . . .

*

וישמע יונה בקול אלהים ויקם וילך לנינוה. ונינוה עיר גדולה לאלהים, אש־ יש בה הרבה משתים עשרה רבו אדם, אשר לא ידע בין ימינו לשמאלו ובהמה רבה

והאדם והבהמה הרבה לא הלכו בדרכי אלהים, אך אלהים לא חפץ המיתם, וימן להם נביא, אשר יורם את דרכיו ועלילותיו.

אתה הוא, יונה!

חייך אתה, נפשך אתה וכל אשר בך לא למענך נתנו כל אלה, כי אם למען שתים עשרה רבו אדם, אשר לא ידע בין ימינו לשמאלו ובהמה רבה.

לך והנבא!

*

ויונה הלך ונבא.

מלה מלה הגיד את הדברים, כאשר שם אותם אלהים בפיו.

ויושבי נינוה שמעו את הדברים וישובו אל אלהים ויודו לו על רב חסדו, לו וליונה נביאו הגדול.

כי גדול יונה. נביא גדול הוא, אשר לעולם לא ישכח שמו עוד. דור לדור יביע את גדלו ושבחו. ומצבות־זכרון גבוהות כענקים תעמיד נינוה, ובאו הדורות הבאים וראו מה גדול היה האיש.

ונינוה העיר הגדולה, אשר יש בה הרבה משתים עשרה רבו אדם, אשר לא ידע בין ימינו לשמאלו ובהמה רבה, חגגה ארבעים יום וארבעים לילה את החג הגדול, לזכר התשועה הגדולה אשר באה להם על ידי הנביא הגדול. ויום יום שתו כל העם הגדול הזה כוסות לחיי הנביא הגדול. והמלך גם הוא רומם מאד את גדולת יונה ויכבד מאד את שמו.

אך איש לא ראה ולא שם אל לב כי יצא האיש את העיר וילך באשר הלך.

*

ויום אחר יום עבר לאט ובמנוחה. החשך ירד על הארץ, למען גרש את האור והאור הופיע למען גרש את החשך — מדי יום ביומו. בסוף הקיץ באו קור ושלג למען קרר את החם; ובסוף החרף באו חם ושרב למען החם את הארץ — מדי שנה בשנה. והיה כאשר גבר החם ויך על ראש יונה עד לבלתי נשוא אותו וירד וישב תחת עלה הקיקיון, אשר על יד סכתו, אשר בשדה, אשר מחוץ לעיר.

דומם ישב אז והביט על ידיו הרזות, על לבו הנופל, על כל בשרו הזקן והדל — ויחשוב בלבו: כי טוב מן האדם להקיקיון הזה, אשר תחתיו הוא יושב, ואשר צמח בבקר ובערב יבול, כי על כן צמח בבקר ובערב יבול, ולב אין לו ונפש.

ודומם חשב את המחשבה הזאת ובלב מלא מנוחה.

אך יש אשר הביט בעיני־רוחו אל ימיו אשר עברו, וירא את כל חייו הארכים, מאז היותו ילד קטן עד היום הזה, ואת כל אשר עבר עליו ואת אשר הויה בקרבו — והתמרמר בו לבו עד מאד וחרה לו רגע אחד — ואז בקש את נפשו למות.

ובבוא היום היעוד ובכלות מספר ימי חייו — וימת יונה.

פיליטון.

האנשים על הנשים.

I.

הקונגרס האינטרנציונלי של הנשים אשר היה זה לא כבר בברלין, עורר בלבי שורה שלמה של זכרונות ושברי־מחשבות. בשנת 1895 זכיתי לראות בעיר הזאת עצמה קונגרס אינטרנציונלי של נשים כזה שהיה עתה. אנכי ועוד שלשה סטודנטים לא חסנו על חמשת המרקים, מחיר כרטים־הכניסה אל האספה לאנשים שאינם־חברים. ובעזרת כרטים־הכניסה האחד שקנינו, שהוא נתן זכות־הכניסה רק ל א ח ד, היינו מתגנבים ונכנסים ארבעתנו. וכשהיה אלהים עמנו וחברי ח. וז. היה רוצה — היו מתגנבים בעזרת אותו בן־יחיד, אותו כרטים־הכניסה האחד, עוד מספר חשוב של אורחים חדשים. בעיני הרבה מאניני הדעת שלנו, שומרי המוסר היהודי אפשר שלא ימצא המעשה הזה חן, כי מעשה כזה, כידוע, סותר את "רוח היהדות". אנכי יכול להצטדק רק בזה, שגם בקונגרסינו אשר בבזיליה יקרו דברים כאלה, ועד עתה עוד לא התרעם שום איש על הדבר. מלבד זה ידוע, שהלל הנשיא היה מתגנב בימי נעוריו על גג בית־מדרשם של שמעיה ואבטליון, בכדי שישמע את תורתם. ומה יכולנו לעשות, אם בנג־האולם של בית־המועצות הברליני, אשר שם היה הקונגרס של הנשים, לא היה חור כמו בגג בית מדרשם של שמעיה ואבטליון ?

שעות שלמות היינו יושבים באולם הגדול, המהודר בתמונות מונומנטליות ומלא נשים, נשים, ונשים. רק פה ושם היה מתרומם ראש קרח של זכר מבין המון ראשי המין היפה בעל הקומה הנמוכה, כמו תורן־אניה על פני הים. ועולם־הנשים שלח הנה את כל האכסמפלרים המצוינים שלו. הארסטוקרטה בהמון שמלות־המשי שלה עם ידיה היפות והעדינות ועם כל ההדור שלה מן העקב הגבוה של הנעל הקטנה עד קווצות שערותיה המסודרות על פי המודה האחרונה. המורה הגרמנית בטואלטה שלה הכהה והפשוטה עם תערובות של עניות וחשיבות בתוי פניה הנמרצים : עניות בתור מעלה טובה בשביל אשה העתיד, וחשיבות בעד הילדים תלמידיה, אשר תתענה תחת ידם יום יום. האשה האמנציפציונית בהר"ריפורם-קלייד" שלה — שהיתה עוד אז אפיקורסות כנגד המודה השוררת, — עם שערות ראשה המסולסלות ועם "הלוחץ" על גבי חוטמה הקצר. נשים זקנות בהדר שערות־הכסף שלהן ושמלות־משי שחורות וכבודות עם המון עדיים עתיקים בטואליטה שלה. נערות צעירות, שעוד לא הגיעו לשנות־בגרות, עם עיניהן התמהות, צמותיהן העבות, לחייהן הרעננות ושפתותיהן־שושנים האדומות והמלאות וחסרות כל צביון מיוחד. כלן באו. האשה הווינית המהודרה, היפיפיות של ארצות הדרום החמות,

האשה האנגלית הרזה ונבהת־הקומה ההולכת בצעדים קלים וחשופות של משחקת רגילה ב„לון־טניס", הרוסית עם ירכיה הרחבות ועם פניה בעלי העצמות הבולטות ועם קולה העב. גם הפריזית לא חסרה פה. ואף על פי שלפי שנותיה לא יכלה כבר להשתמש בתור גבורה ברומניהם של מופסן ואנטול־פרנס, אולם בעיניה נוצץ עוד ברק הנעורים העליזים שעברו עליה. וכאשר הביטה עליך, הגבר, נדמה לך, כי היא מבטת עליך בהתבוננות של מבין ומומחה לדבר, כאשר יביט סוחר־הסוסים בשוק על הסוס.

האולם המביא תמיד לידי כובר ראש עם תמונותיו על גבי כתליו הפסיד פתאם את תכונתו הרגילה. שלל צבעי השמלות, המעילים והעטיפות נתנו להאולם מראה אחו בעל אלפי פרחים. ומעל פני כלן פרחי מגבעות־הנשים עם כל המון עדייהן השונים והמשונים. כמו צרורי פרחים גדולים התנוססו על פני הראשים הקטנים של הלוחמות בעד חופש ושווי־זכיות בחברה האנושית. כי לא על נקלה עלה להלוחמת האמיצה הזאת להסיר את מגבעתה מעל ראשה. היא יודעת היטב בכמה עמל וזמן עלה לה הדבר לחבוש את מגבעתה לראשה כהונן, ובתור לוחמת אינה חפצה לבלות את עתה לריק. מן הבקר עד הערב תחבוש אותה לראשה, עד אשר תגמר ישיבת־האספה; גם בעת הפסקות־הצהרים לא תסירנה.

שאון גדול של מאות קולות אלט וסופרנו מלא את האולם. נדמה, כי לא בבית־המועצות אתה עומד, כי אם על פני אחו ירק הזרוע ציצים ופרחים, ושם התאספו מחנה צפרים להועץ אנה יסעו לבלות את החורף הבא.

ובשעה שעלתה על הבמה אחת המטיפות והתחילה לדבר בקול רפה, ענוג ומקוטע וצפצוף־הצפרים נדם רגע אחד — אז נשמע כמו קול מי־מעין מפכים בלי־הפסק. ונדמה כי שם, הלאה מן האחו הירוק, זורם נחל יפה, וקול־השאון הנשמע בא מגלי הנחל הזה המתרפקים אל החוף.

ככה רעשו המון שבלי־שמלות המשי של הלוחמות החביבות בעד החפש והשווי.

ופה ושם, באיזו פנה נדחה, ישב לו זכר, מבויש ובטל בששים, והתבונן להקשיב אל המחזה הסוציאלי החדש בהשתוקקות ובתערובות של רגשות שונים. גיאורג זימל, הפלוסוף הברליני המפורסם, בעל ראש קרח ופנים חסרי צבע מיוחד ועיני תכלת מפיקות חכמה, ומצח ענול ככדור, ישב על יד הכותל ברגלים מופשלות אשה על גבי רעותה, שמאלו נשענה על ירכו וסנטרו נשען על כף ידו כמעט באותה הפוזה של מפסיטופל של אנטוקולסקי, וככה ישב והתבונן והקשיב במצח מלא קמטים ועינים מאירות. הרבה זכרים, אשר נשותיהם מלאו איזו תפקיד באספה או נראו על הבמה בתור מטיפות התבוננו בצחוק קל של אושר על שפתותיהם לכל אחת מתנועותיהן; באותה נחת־הרוח של אב עברי, אשר קראו למפטיר את בנו שהיה בר־מצוה, או הרואה את בנו המשורר באספה ציונית „אויפ'ין פריפעטשיק" או „עוד לא אבדה תקותנו".

לא רחיק מבימת־האספה נראו מיני אנדרוגינוסים רצים הנה והנה, אלה האנשים הממלאים תמיד איזה תפקיד בחברות של נשים, משמשים בתור רואי חשבונות בחברות־מילדות שלא על מנת לקבל פרס, או היועצים היוריסטים בשעת יסודן של חברות נשים חדשות וכו' וכו'.

עולם בפני עצמו היא חברת הסטודנטים הצעירים שבאו ללעוג ולהתל. הם יושבים תמיד אגודות אגודות ועוצרים את שחוקם האדיר המתפרץ מקרבם במטפחות־האף

אשר ישימו בפיהם. כאשר תראה לעיניהם בתולה זקנה — יתקיף אותם פחד פן יוציאום תכף מן האולם. וכאשר תראה לעיניהם אשה יפה, הם מתביישים מעט ומנגבים את הזעה מעל מצחם. כי גם השחוק לא יעלה על נקלה. וזעה תכסה את המצח בשעת העבודה הזאת.

ואני וחברי אין אנו טובים משאר הסטודנטים. כל בני מעינו וקרבינו יזדעזעו משחוק. וכל פעם כאשר יחל קול־צפור לדבר על כח, ורוח־אמיץ ומלחמה עד טיפת־הדם האחרונה באותה הפרויאולוציה של זכר־דְרַנוֹגִי, — יאחוני חפץ כביר להתפרץ בצחוק־ילדים פרא. אנחנו נושכים את המטפחות בשנינו, אבל הצחוק חולף את כל קרבינו. האלהים הוא היודע אם יוכלו בני מעינו, המתפרנסים בארוחות דלות של בית־אוכל לסטודנטים, לעמוד בפני הצחוק הזה.

מרת ע. ש., אשה ווינית קטנה ומלאה קסם, עם קולה הטוב מיין, עם שפתים שנבראו רק לנשיקה, ידים קטנות ויפות, אשר תבריקנה עליהן חצי־תריסר טבעות משובצות פנינים ומרגליות, עולה על הבמה. היא משמיעה משא־מלחמה נורא כנגד העדר הצדק של הנברים, כנגד הממשלה, וכנגד ?... האלהים יודע מה.

וכל אחד ממבטאיה המלאים אנרגיה רבה של גברים עושה עלינו דוקא פעולה מתנגדת. היא מדברת על שלשלאות, דמעות, דם, כח, מחאה ומלחמה, ואנחנו בעלי לבבות אטומים, צוחקים וצוחקים, ואחרי כל מבטא חזק, שיענו לו קול רעש של אלפי מחיאות־ידים קטנות, אנחנו שולחים לה בחשאי נשיקות־ידים וקוראים לה בכל מיני השמות העדינים והרכים. היא: „מחאה" — ואנחנו: „יונתי", היא „מלחמה"! — ואנחנו: „אהובתי", היא: „מות לעבדות" — ואנחנו: „נשמתי הקטנה" וכן עוד ועוד.

ש. ע. נמרה. רעש של מחיאות־כפים. היושבת־ראש מנשקת לה על שפתיה, על שפתיה הרכות והאהובות, עשרות נשים חשובות ונכבדות, מכרות וידידות נלחצות אל הבימה, נשיקות ונשיקות כמו במשתה־חתונה. אשה אחת צעירה חצה לה דרך אל הבימה בהתלהבות גדולה, היא הולכת ומתנועעת בשביל עקבי־נעליה הגבוהים, רגליה מועדות והיא נופלת, קמה תיכף ושפתיה מודבקות אל שפתי המטיפה ויונקות בתשוקה רבה. אנחנו רואים את כל זאת ואירוטיסמוס של ילדים תוקף אותנו ואנחנו מתפרצים בצחוק אדיר. הננו רועדים מפחד פן יוציאונו בחרפה מן האולם ולוחצים את מטפחותינו אל פינו. באנרגיה לא מצויה הננו מתפרצים מתוך האולם אל הפרוזדור, ושם ישמע קול צחוקנו כרעם אדיר; אחרינו מתפרצים אל הפרוזדור המון אנשים אחרים, אגודות אגודות של אנשים לא ידועים עומדים ומביטים איש על רעהו בפנים משונים של צחוק פרא, מתנפלים ונופלים מתוך צחוק איש על רעהו כאלו היו מכרים ישנים. את הסטודנט האנטישמיטי הגרמני ואת הסטודנט היהודי יאחד דבר אחד: עוית־הצחוק, התיחסות של קלות ראש מצד הגבר אל האשה, סימני־הזכרות.

ככה עבר עלינו היום הראשון. ביום השני כבר היה יחוסנו אל האספה יחוס אחר לגמרי.

II.

ומיום ליום הלכה קלות־דעתי בנוגע לאספת־הנשים הלוך והתמעט. מעט מעט חדלתי לראות את הסתירות והנגודים שבין השמלות ובין בני־האדם שבשמלות, בין החולשה והעבדות החיצונית ובין רוח־האומץ החדש שנתעורר בין הנשים בין הצעצועה ובין הנשמה החדשה אשר בה. וכאשר עלתה ביום האחרון על הבמה הגברת לילי ברוין, בת נגרל מלדה ועתה היא אשתו של הסוציאל־דימוקרט היהודי הידוע ברוין, התרגשתי והתלהבתי ממשאה לא פחות מאשר יכולתי להתלהב ממשא אניטציוני של גבר. הגברת לילי היא אשה יפה, גבהת־קומה, בעלת פרופיל יפה ועיני תכלת בהירות, והקמטים, אשר בפנות שפתיה המצומדות זו לזו באנרגיה רבה, מעידים על מלחמה רוחנית פנימית שנלחמה בנפשה. מהלכה מביע נאוה כפולה של אריסטוקרטה מלדה ושל איש אשר עברו עליו במשך ימי חייו הרבה שנויים חשובים ועמוקים. ועגולי־התכלת אשר מסביב לעיניה מספרים על דבר הרבה הרפתקאות עצובות שעברו עליה ועל עבודה רוחנית גדולה לאור המנורה בלילות החורף הארכים והחרישים. היא באה אל הקונגרס בתור ציר של הנשים הפועלות הגרמניות לבאר את הטעמים, בשביל מה הן אינן רוצות לקחת חלק בהקונגרס של הנשים הבורגנואזיות; ובאופן ברור ומפורש בארה את נקודת־הראות של המפלגה הסוציאל־דימוקרטית בנוגע אל תנועת־הנשים הבורגנואזית. ג. זימל, ידידה הישן של הגברת לילי עוד מימי היותה אשתו של הפרופיסור גרשיצקי החולה למות, הניד בראשו בעת דברה לאות של אי־הסכמה. וגם אני הגבר לא הסכמתי לדעתה. תנועת־הנשים מוצאה מתוך צורך העומד מעל כל המפלגות והלאומיות. האשה הפועלת והנסיכה היושבת על כסא המלוכה שתיהן יחד מעונות תחת יד הגבר. שונא־הנשים אחד הוא בכל מקום, גם במערה הדלה וגם בארמנות הנסיכים והיכל המלכים: האיש המביט על האשה כעל יצור ממדרגה השנית. האשה היא תמיד ובכל מקום בשביל בעלה רק אוביקט של תועלת או של הנאה ותענוג, אחת מאותן ההוספות והמותרות העושות את חייו ליותר נעימים ויותר טובים. יחוסו של האיש אל האשה הוא אי־מוסרי במדרגה היותר גבוהה. הוא אינו יכול בשום אופן להביט על האשה כעל הדומה לו, כעל יצור שיש לו מ ט ר ה ב פ נ י ע צ מ ו, הוא מביט עליה תמיד כעל הוספה לדבר אחר, להבעל, להילד, כעל דבר שכשהוא לעצמו אין לו שחר ואין לו מטרה. היחס האינסטינקטיבי של האיש אל האשה הוא היחס אל כל אותם היצורים האלמים, היפים והמועילים, אשר בהם הוא מעשיר ומיפה את חייו. ומכיון שהוא שולל מן האשה מ ט ר ה ב פ נ י ע צ מ ה, אי אפשר עוד על פי דעתו שיהיה לה כ ש ר ו ן - ה ה ת פ ת ח ו ת. כי הדבר שאין לו מ ט ר ה ב פ נ י ע צ מ ו כי אם מ ט ר ה ש מ ו ש י ת אינו צריך להתפתח. יפה היה הדבר, אם השלחן אשר אנחנו משתמשים בו, הכסא אשר אנחנו יושבים עליו, הפרה, אשר אנחנו חולבים אותה, היו מסוגלים להוסיף להתפתח ולהשתנות. מן הפרה היה אובד או ערך התועלת המפוסי והתמידי שלה, ולנו אי־אפשר היה להשתמש בה. האיש שאשתו היתה לו חפץ לשימוש כמו שהוא משתמש בחפץ אחר, שלל ממנה את הנשמה הנחוצה לה לכשהיא לעצמה והשאיר לה נשמה רק במדה הנחוצה לו לכדי הנאתו שיוכל ליהנות ממנה במנוחה. מן תרי״ג המצוות הוא נותן לה רק את שלש המצוות הידועות. הוא פוטר אותה מכל המדות הטובות הסוציאליות כמו גבורה, אומץ־רוח, אהבת־ארץ־מולדת, חובות־האורחים, ודורש ממנה רק צניעות, יופי נופני, משמעת וכל אותם סימני־הנקבות ממדרגה

השניה והשלישית, כל אותן המדות שהן בבחינת מפותים להבהב בו את תאותו אל האשה בתור אשה. ובשעה שהאשה באה אל החברה במדות צבוריות עצמיות כמוהו, בשעה שהיא אמיצת־רוח, גבורה, פטריוטית, נאמנה לעמה ולמסורותיו כמו האיש, — אז לא יכבד האיש את הדברים האלה אצלה, ולא עוד אלא שהוא מבזה אותם אצלה, הוא מביט עליהם כעל עדיים יתירים ומפריעים, מפני שהם מכסים על סימני־הנקבות שלה, אשר אותם הוא מבקש בקרבה ואותם הוא דורש ממנה. הוא מביט על המדות הנעלות האנושיות אצל הנשים כמו שיביט דון יואן על המון הבגדים אשר על גופה היפה של איזו דונה אנה ובדומה.

נניח כי החל פתאם הזמיר לשיר אַריות שלמות באופן לא גרוע מפַּטי, ואולם לפרימדונה לא יהיה לנו בכל אלה. כי מן הזמיר אנחנו דורשים רק סלסולים אחרים ולא אַריות. כאשר החלה אתונו של בלעם לעשות ולדבר כמו אדם הכה אותה בלעם מכות רצח, ולו החלה אותה האתון לדבר בשפתו של קנט לא היו נותנים לה משרת־פרופיסור באוניברסיטה. תפקידו של החמור נקבע ונחלט פעם לעולם: הוא צריך לשאת משא על גבו, ולפלוסופיתו אין אנו צריכים. וכן הדבר גם בנוגע אל האשה בשעה שהיא מתחילה לעשות ולדבר ברוח האיש. אז יתגלה כל רגש הבוז שלו אל רגשותיה האינדיבידואליים והסוציאליים. אם יפה היא אנחנו דורשים ממנה את גופה, ואם מכוערה היא אנחנו לועגים ומהתלים בה כמו שמהתלים בהקוף, אשר על פי האגדה עבר לפני התיבה בבית מדרש בעיר יהודית בליל שבת. ואותו רגש הבוז של האיש אל המדות הטובות האינדיבידואלית והצבוריות של האשה, וביחוד אל המדות הצבוריות, רגש הבוז הזה הוא הפצע המפכה דם בלב האשה המודרנית, ולא רק הפצע, כי אם גם הרעל המרעיל את רגשותיה היותר עדינים ועושה אותה לאי־בטוחה בעצמה, לחלשה ולחסרת־אמץ־רוח. כי המדות הטובות הסוציאליות דורשות בתור גמול ושכר שיכירו את ערכן וחשיבותן; רק אותה הכרת־ערכן יכולה לחזק ולאמץ אותן ולעוררן להשנות גם בעתיד, ורק היא יכולה להמציא לנפש קורת רוח מוסרית, כלומר: את הציור הפנימי על דבר הערך האוביקטיבי של המדות האלה. אולם אם הכרת־הערך הזאת חסרה ואם במקומה עוד יבוא הבוז והלעג, אז יאבד מן האדם הציור הפנימי על דבר הערך האוביקטיבי של מדותיו הסוציאליות, והוא נעשה לבלתי־בטוח בעצמו, למסופק בהערכת ערכו הפנימי וערך רגשותיו הפנימיים.

אם איש הצבא אשר עשה מעשה־גבורים באמץ לב יפגוש במקום התפעלות ותהלה רק שחוק, בוז ולעג, אז יתגנב הספק אל לבו אם המעשה אשר עשה הוא באמת מעשה־גבורים. אם יום יום ילעגו ויהתלו בהרגשות הנשים הפטריוטיות והסוציאליות־האורחיות, אז תחילנה להיות מסופקות בעצמן אם אמנם נמצאות אצלן ההרגשות האלה.

ואלף פעמים צודקות הנשים אם הן נבדלות מתוך הגברים, מתאגדות לאגודות וחברות גדולות ובוראות לעצמן ארץ־מולדת, ולו גם אוירית, אבל מולדת, אשר בה תוכלנה לפתח ולשכלל את חובותיהן האינדיבידואליות והאנושיות, כמו אנשים העומדים על מדרגה אחת, אנשים שיש להם מטרה בפני עצמם, התפתחות עצמית ונמצאים בתוך אטמוספירה שבה שוררת הכרת־ערכן הסוציאלית.

כי רק בצורת ההתבדלות הזמנית הזאת הן יכולות לברוא להן שנית את ערכן האנושי העצמי שהפסידו, את האמונה בזכיותיהן האנושיות, את אמץ־הלב להראות לעיני הגבר בתור איש, אשר נתנו לו כל הזכיות ואשר יש לו מטרה בפני עצמו.

הקונגרס של הנשים בברלין עורר בקרבי הרבה מחשבות חדשות ולא־ברורות, והדברים, אשר הבינותי רק למחצה בשנת 1895, הוררו לי רק אחר כן כעבור שתי שנים, בשעה שבאו אל הקונגרס הציוני בבזילה אגודות אנשים חדשים, והפעם כמעט כלם זכרים, הסובלים גם כן על ידי אותו הפצע עצמו, על ידי הבוז הסוציאלי שמבזים אותם. גם בבזיליה נראתה לעינים אותה הסתירה בין המבטאים החזקים ובין פני האנשים הדומים למתים אשר השמיעו את המבטאים החזקים האלה. גם שם דברו על דם, מלחמה, עבודת דורות רבים, רצון חזק וכו' וכו'.

והמבטאים והקריאות האלה נשאו עליהם את הרשמים הבולטים והעצובים של עבדות בת אלפי שנים ואמץ־לב אשר כבה זה כבר. גם בבזיליה נראה ניגוד גדול בין החלום על דבר תחית־העם ובין פנים של „עני ממעט", פני הצירים בעלי החלומות. וגם פה עמד לפני מחנה אנשים, אשר העמים שללו מהם זה כבר כל מטרה בפני עצמם, ויחוננו אותם לעולם בעבודת־הסרסרות, התרבית ומשא־ומתן, כמו הפרה שעליה להמציא תמיד את חלבה, בשרה ועצמותיה, וכמו האשה אשר הוטל עליה להמתיק את לילותיו של בעלה ולהספיק לו בנים. ובשעה שהעם הזה הוציא מקרבו אנשים כשפינוזה, היינע, לסל, מרקס וכדומה, הנה עשה הדבר הזה רושם על דעתם של העמים על דבר היהודים, כרושם אשר עשתה אתונו של בלעם בשעה שהתחילה פתאום לדבר, על דעותיהם של הוואולונים. ואם התאמצו היהודים בכל כחותיהם ויוציאו מקרבם עשרות אלפים אזרחים מועילים, אלפי מלומדים ומאות אנשים בעלי כשרונות גדולים, הנה עשה הדבר הזה רושם כרושם שיעשו מאות קופים העוברים לפני התיבה בבית המדרש. והיהודים היו לאי בטוחים ברגשות האנושיים שלהם. פתגמו של היינע: „היהדות היא אסון" ו„בשעה שיהודי חולה, הוא חולה כפול, בהיותו גם חולה־היהדות", הפתגם הזה הביע היטב את מצבי־רוחם של אלפי יהודים בעלי כשרונות. איש כיעקב וַסֶרְמַן כותב שנה אחת לפני הקונגרס הבזילי את ספרו „היהודים מצירנדורף", שהוא מחאה מלאה התמרמרות כנגד עמו, ורק בשביל לשחרר את נפשם מן היהדות, כאשר הודה בעצמו.

רק בקונגרס הבזילי החלותי להבין היטב את הקונגרס של האנשים.

כח אינסטינקטיבי, להחזיק את קיומן בתור אנשים חפשים, לא עברים, אנשים שיש להם מטרה בפני עצמם, אסף את הנשים של כל חלקי העולם. הכח הזה הוא הוא שאיחד גם את היהדות האינטרנציונלית בבזיליה.

ורשוי, יוני. ד״ר ישראל אלישוב.

ביבליוגרפיה.

„די נייע ביבליאטהעק".

נו' 1. וו. קאראָלענקאָ — אַ אגדה.

נו' 2. מ. ז. פייערבערג. — ערצעהלונגען.

נו' 3. ק. סטאנאקאוויטש— שיינקע.

„רוצים אנו — אומרים המוציאים לאור — לברוא להמון עמנו, היודע רק יהודית לבד, ספרות יפה ומועילה למקרא. לתכלית זו בדעתנו לתרגם ראשונה את ספורי המופת של סופרי אירופה וכו'. מלבד זאת נתן מזמן לזמן ספרים מדעים, כתובים בלשון צחה וקלה, במקצועות שונים וכו'".

הנה לפנינו פרוגרמה ברורה ומסוימה של אנשים, אשר נגשו לעבודה מועילה בשביל העם. תבוא עליהם ברכה!

ואולם כשקראתי את הספרים הראשונים החלותי לפקפק מעט בדבר, אם באמת מקבילה ההודעה היפה אל המעשה שנעשה בפועל.

גם הציור שעל גבי שער־הספר כבר אומר: דרשוני.

שם לעינינו „בחור עני", אוחז ספר בידו, וקורא בענין רב.

האם זה הוא מן המון העם? הקורא הזה הלא הוא עוסק בתורה כל היום, והוא יודע מלבד יהודית גם עברית. האמנם כל הדברים על השפה העברית, שעליה להיות שפתנו הלאמית תחת שהז'רגון אינו אלא אמצעי להרחיב השכלה — אינם אלא „מליצה" בלבד, מן השפה ולחוץ?!

ובחירת הספרים? חושב אני, כי לתכלית זו, ששואפים אליה המוציאים, מן הצורך היה שיתרגמו ספורים מחיי העמים ולא מחיי היהודים על פי תאורם של סופרי העמים, שאינם בקיאים כלל בזה, גם כשכונתם טובה.

ואולם כל אלה אפשר שאינן אלא שגיאות המצויות תמיד בכל מפעל חדש, ובפרט אם נעשה על ידי אנשים שאינם מומחים ומנוסים כראוי. ובמשך הזמן בודאי יכירו את שגיאותיהם ויתקנון. „אין אדם עומד על דבר הלכה אלא אם כן נכשל בו!"

שלשת הספרים המונחים לפני מתורגמים לא בערך שוה. הראשון מהם, בלי קריאת שם המתרגם, הוא חכמה ודורש כשרון מבעליו. הנה לתרגם משפה אירופית לז'רגון קשה ביחוד, ודרושה חריצות הרבה בכדי למסור בלשון שאינה ספרותית איזו רעיון מפשט או תיאור הטבע. והמתרגם שלפנינו נגש אל העבודה בלי החפץ לעמול ולהוציא מתחת ידו דבר מתוקן, ולכן שפתו היא קשה וחסרה כל נוי, בנגוד ללשונו של קורולנקו היפה והנמרצה. ובמקומות רבים אי אפשר כמעט להבין דברי המתרגם. ויש שנפגוש מאמרים מעוררים צחוק בזרותם, כגון: אויפ'ן שפיטץ באַרג האט ער אויסגעשטעלט דאס נעלענער פון זימהי (!) (עמוד 6). גם

האורתינרפיה היא מרוסקה ולא־קבועה עד להשחית. „ועניען“ וגם „זיינען“, „טאָהן“ וגם „טהאָן“ ועוד. מלבד שגיאות להבעים כמו: „זאָהלי“, „מאָהלי“, „אָהן“ (כמובן חלק המלה „אנזאנען“, „אננעהמען“).

טוב מן הראשון הוא הספר השני, תרגום של ספורים מאת פייערבערג המנוח: „העגלי“ ו„בערב“. קוראי עברית יודעים את הספורים היפים האלה, המלאים המית נפש והתרגשות נוער. תרגומו של ה׳ י. פ־אָפּוס נעשה בכשרון ודעת, וגם בחבה אל הענין המתורגם (תנאי נחוץ למתרגם). ואולם למרות כל זאת אין בתרגום הזה איתו החן והיופי שבהארינינל. גוף הספורים נתון לפנינו בכל איבריו וגידיו. אך הנשמה חסרה. ואולם לבי לא יתנני להאשים את המתרגם. רק היוצר נותן נשמה ליצירתו.

המובחר מן השלשה הוא תרגום הספור „שייקע“. השפה יפה וקלה והרצאת הדברים נוחה ומלאה חן. מלבד כי המתרגם (י. לאָקמאוויטש) הוא בעל לשון יפה ונודע לתהלה בין קוראי ז׳רנון, הנה תרגום ספיר שכתב נכרי מחיי יהודי ליהודית הוא בבחינת תקון נשמה, שסבלה בין זרים ונתנענעה אל מנורה. ולכן אין פלא, אם היהודי מדבר בז׳רנון ביתר חן וטבעיות מאשר ברוסית.

על תוכן הספור וערכו לא פה המקום לדבר.

חיצוניותם של הספרים מרהיבה את העין, וגם על זה יש להודות להמוציאים. מי יתן ויצליחו במעשיהם ולא ייעפו תיכף, בפגשם על דרכם מכשולים רבים, המונחים על דרך הוצאת ספרים עברים.

מ. לזרסון.

Herausgeber, veratwortlicher Redacteur u. Drucker: Josef Fischer, Krakau

הצפה
עתון יומי
יוצא לאור בווארשא.
„הצפה" מראשית צאתו הציב לו למטרה להיות עתון עבר כללי, אינפורמציוני וספרותי גם יחד.
„הצפה" בתור עתון עברי מתאמץ להאיר את כל השאלות, הנוגעות לחיי עמנו ולתהיתו, וכל חזיונותיהם מוצאים בו הד ראוי במאמרים כתובים ע"י סופרים תמידים, מומחים בשאלות, העוסקים בהן.
„הצפה" בתור עתון כללי איננו עובר על שום מאורע חשוב בחיים הכלליים, אשר לא יקדיש לו השקפה מיוחדה, המאירה את הענין מכל צדדיו.
„הצפה" בתור עתון אינפורמציוני עשיר בידיעות וחדשות מן המקורות הראשונים. בכל מרכז חשוב בארצנו ובחו"ל יש לו סופרים קבועים זריזים, הנותנים במכתביהם מושג שלם ע"ד מצב עמנו והזרמים בחיים הכלליים.
„הצפה" בתור עתון ספרותי משך אליו את מבחר כחותינו הספרותיים־הרעננים, העובדים בו בקביעות. הפיליטון ב„הצפה" מצטיין תמיד בעושר תכנו; בו יבאו ספורים, ציורים ושירים מקוריים, מאמרי בקרת על הספרות העברית והכללית, אֵסיים וכו' וכו'. בכל מועדי השנה נותן „הצפה" הוספות ספרותיות חשובות, מכילות יצירות ספרותיות רעננות.
„הצפה" עונה לכל חותמיו על שאלות משפטיות שונות. המחלקה הזאת נמסרה ליוריסט מומחה, אשר יתאמץ לבאר את כל שאלה מסובבה באופן פופולרי. מלבד זה באים ממנו לפרקים תכופים מאמרים ע"ד שאלות משפטיות שונות.
„הצפה" נותן לחותמיו ברוסיה בשנת 1904 את הירחון „השלח" אשר מחירו ששה רו"כ, בהנחה גדולה של ארבעה ר', — במחיר שני רובל לשנה, ולחותמי חו"ל בהנחה של שנ ר' — במחיר ארבעה ר' לשנה.
מחיר „הצפה": בחו"ל, במשלוח בכל יום: לשנה 10 ר', לחצי שנה 5 ר', לרבע שנה 250.
במשלוח שלש פעמים בשבוע: לשנה 8 ר', לחצי שנה 4 ר', לרבע שנה 2 ר'.
האדריסה: Въ контору Редакціи газеты „ГАЦОФЕ,"
Варшава, Почт. ящ. 63, Телефонъ 1772.
בחו"ל: Gazeta „Hazofe", Warschau Postfach 63, Telefon 1772.
בע"פ: ורשא, נאװאָ־זיעלנא 50, תיליפון 1772.